

NHH

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Bergen, høsten 2016



IFRS 9 - Ny standard for finansielle instrumenter

*Hvilken betydning har de nye tapsavsetningsreglene for norske
banker?*

Vigleik Dale & Åshild Flesland

Veileder: Lars Inge Pettersen

Selvstendig arbeid, master i regnskap og revisjon

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer innestår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Forord

Denne masteroppgaven er en del av masterstudie i regnskap og revisjon ved Norges Handelshøyskole (NHH) i Bergen.

Skriveprosessen har vært lang og krevende. Emnet har bydd på ulike utfordringer, men vi sitter nå igjen med gode kunnskaper om IFRS 9 som vi håper å få god bruk for når vi skal ut i arbeidslivet. Det blir spennende å følge med på hvilken betydning standarden faktisk får for de norske bankene når den blir implementert i 2018.

Til slutt vil gjerne takke vår veileder, Lars Inge Pettersen, for gode innspill og råd gjennom hele skriveprosessen.

Bergen, 17.12. 2016

Vigleik Dale & Åshild Flesland,

Sammendrag

I denne masteroppgaven tar vi for oss hvilken betydning den nye standarden IFRS 9 kan ha for de norske bankenes tapsavsetninger knyttet til utlån, sammenlignet med den gjeldende standarden IAS 39.

Innledningsvis tar vi for oss bakgrunnen for valg av oppgavetema, presisering av problemstillingen og disposisjonen av oppgaven. Først presenterer vi metoder vi har benyttet i oppgaven for å besvare problemstillingen vår, og går kort inn på hvem som utarbeider IFRS og hva formålet med regnskapet er. Deretter presenterer vi dagens gjeldende – og den kommende standarden for bankenes tapsavsetninger. Dagens regler har blitt kritisert på flere områder, men særlig har kritikken sterkt vært rettet mot at tapsavsetningene kommer «too little, too late», fordi man kun kan tapsavsette for konstaterte tap etter objektive indikasjoner. Som en reaksjon på kritikken kom standardsetteren IASB i 2014 ut med den nye standarden for finansielle instrumenter IFRS 9, som er gjeldende fra første regnskapsår fra og med 2018. Hovedformålet med de nye tapsavsetningsreglene i IFRS 9 er at bankene skal tapsavsette for forventede tap.

Videre i oppgaven tar vi for oss hvilke utfordringer anvendelsen av IFRS 9 har for bankene og hvilke reelle endringer det er i fra IAS 39 til IFRS 9, blant annet om IFRS 9 gir bedre beslutningsinformasjon enn IAS 39. For å kunne si noe om hvilke regnskapsmessige konsekvenser IFRS 9 kan få for de norske bankenes regnskaper har vi sett på hvordan tapsavsetningene for utlån er i dag og hvordan tapsavsetningene forventes å endre seg ved implementeringen av IFRS 9.

Avslutningsvis oppsummerer vi oppgaven. I teorien vil implementeringen av IFRS 9 føre til at bankenes tapsavsetninger vil komme tidligere enn under IAS 39, og bankene vil avsette for mer, basert på forventede tap. Bankene vil møte flere utfordringer ved anvendelsen av IFRS 9, særlig knyttet til vurderingen av forventede tap som baserer seg på usikker fremtidsrettet informasjon. Det forventes dermed at bankenes tapsavsetninger vil øke, men det er vanskelig å angi hvor mye fordi tapsavsetningene i stor grad avhenger av hvilke bransjer og risikoer banken er eksponert for. Det er også usikkert hvor god beslutningsinformasjon IFRS 9 vil gi brukerne av regnskapet, fordi det er usikkert hvor gode vurderinger og estimater som ligger bak forventet tap, og om brukerne forstår hvordan tapsavsetningene er fastsatt.

Innholdsfortegnelse

FORORD	II
SAMMENDRAG.....	III
INNHALDSFORTEGNELSE	IV
1. INTRODUKSJON	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNINGER	1
1.3 DISPOSISJON AV OPPGAVEN.....	2
2. METODE	2
2.1 INNLEDNING.....	3
2.2 METODETEORI.....	3
2.3 VALG AV METODE	5
2.4 MULIGE FEILKILDER.....	6
2.5 AVSLUTNING	7
3. IASB OG IFRS.....	8
3.1 INNLEDNING.....	8
3.2 IASB OG IFRS	8
3.3 REGNSKAPSFORMÅLET	9
3.4 AVSLUTNING	9
4. TAPSAVSETNINGSMODELLER.....	10
4.1 INNLEDNING	10
4.2 DEFINISJONER	10
4.3 IAS 39: FINANSIELLE INSTRUMENTER - INNREGNING OG MÅLING	10
4.4 IFRS 9: FINANSIELLE INSTRUMENTER.....	16

4.5	AVSLUTNING.....	21
5.	IFRS 9: ANVENDELSE OG REELLE ENDRINGER.....	22
5.1	INNLEDNING.....	22
5.2	INTERNASJONALE UNDERSØKELSER.....	22
5.3	IFRS 9: UTFORDRINGER VED ANVENDELSEN.....	23
5.4	TAPSAVSETNING: FORSKJELLER MELLOM IAS 39 OG IFRS 9.....	29
5.5	IFRS 9: BESLUTNINGSINFORMASJON.....	33
5.6	AVSLUTNING.....	36
6.	IFRS 9: REGNSKAPSMESSIGE KONSEKVENSER FOR NORSKE BANKER.....	37
6.1	INNLEDNING.....	37
6.2	PÅVIRKNING PÅ TAPSAVSETNINGENE.....	37
6.3	NORSKE FORHOLD.....	39
6.4	IMPLEMENTERINGEN AV IFRS 9.....	50
6.5	BANKENES KAPITALDEKNING.....	51
6.6	AVSLUTNING.....	53
7.	AVSLUTNING.....	54
7.1	OPPSUMMERING OG KONKLUSJON.....	54
7.2	SVAKHETER VED OPPGAVEN.....	56
7.3	FORSLAG TIL ANDRE OPPGAVER.....	56
	REFERANSER.....	58
	VEDLEGG.....	66
	VEDLEGG 1.....	66

1. Introduksjon

I dette kapittelet skal vi kort ta for oss bakgrunnen for oppgaven, før vi deretter tar for oss problemstillingen og disposisjonen av oppgaven.

1.1 Bakgrunn

For enkelte foretak vil behandlingen av finansielle instrumenter ha en betydelig påvirkning på foretakets regnskaper. Særlig vil banker ha en betydelig mengde finansielle instrumenter, og derfor vil en endring i regnskapsstandarder for finansielle instrumentene kunne gi svært store utslag i bankenes balanse og resultat.

I kjølvannet av finanskrisen i 2007-2008 ble dagens gjeldende standard IAS 39 sterkt kritisert for at tapsavsetningene knyttet til de finansielle eiendelene kom «too little, too late» og at standardens detaljerte regler var for kompliserte å anvende (Pettersen, 2009). For å møte kritikken utarbeidet International Accounting Standards Board (IASB) en ny standard for finansielle instrumenter, og standarden er planlagt implementert fra første regnskapsår i 2018. Alle børsnoterte foretak i Norge rapporterer regnskapene sine etter IFRS, mens andre regnskapspliktige foretak har mulighet til å velge mellom norske regnskapsregler og IFRS. Den nye IFRS standarden for finansielle instrumenter blir dermed svært aktuell for norske banker som benytter IFRS.

Ettersom tidspunktet for implementering av IFRS 9 nærmer seg forbereder både norske og internasjonale banker seg på overgangen til den nye standarden. På grunnlag av synes vi at det er interessant å se på endringen i reglene for finansielle instrumenter, og hvilke konsekvenser endringene vil kunne medføre for bankene.

1.2 Problemstilling og avgrensninger

IFRS 9 er en omfattende standard. Med mindre man kun vil gi et overordnet bilde på endringene er det ikke mulig å se på alle aspektene ved overgangen fra IAS 39 i én enkelt masteroppgave. Vi valgte derfor å fordype oss i endringene i tapsavsetningsreglene fordi disse

endringene vil ha størst påvirkning på bankenes regnskaper og fordi det ikke har blitt skrevet en masteroppgave om dette tidligere. Problemstillingen vår er derfor:

Hvilken betydning har de nye tapsavsetningsreglene for norske banker?

For å vurdere betydningen de nye tapsavsetningsreglene vil kunne ha for de norske bankene er vi avhengig av å skape *innsikt* i hva tapsavsetningsreglene etter IAS 39 og IFRS 9 faktisk går ut på. De nye tapsavsetningsreglene vil kunne tenkes å påvirke bankene på flere områder. Vi vil derfor se på hvilke utfordringer *anvendelsen* av IFRS 9 kan gi bankene. Deretter skal vi gå nærmere inn på hva forskjellene er for tapsavsetningene etter IAS 39 og IFRS 9, før vi diskuterer beslutningsinformasjonen IFRS 9 gir *brukerne*. Vi vil avslutningsvis diskutere hvilke regnskapsmessige konsekvenser de nye tapsavsetningsreglene vil ha for norske banker.

Siden det blir altfor omfattende å ta for seg hvilken betydning de nye tapsavsetningsreglene får for alle typer finansielle eiendeler har vi valgt å fokusere på *utlån til kunder*, da utlån gjerne utgjør mesteparten av bankenes finansielle eiendeler.

1.3 Disposisjon av oppgaven

Oppgaven vår består syv kapitler. I kapittel 2 presenterer vi metodeteori og valg av metode for oppgaven. Kapittel 3 og 4 er teorikapitler som danner grunnlag for videre drøftelse. Kapittel 3 omhandler formålet med regnskaper og presenter kort standardsetteren IASB. I kapittel 4 presenteres tapsavsetningsreglene for utlån i den gjeldende og i den kommende standarden for finansielle instrumenter.

I kapittel 5 vurderes utfordringene bankene kan ha ved anvendelsen av IFRS 9, og om det er reelle endringer i tapsavsetningsreglene mellom IAS 39 og IFRS 9, før vi diskuterer beslutningsinformasjonen IFRS 9 gir brukerne. I kapittel 6 tar vi for oss hvilke regnskapsmessige konsekvenser implementeringen av IFRS 9 kan ha for norske banker, ved å se på uttalelser fra norske og internasjonale banker og på regnskapstall for norske banker. I det siste kapittelet oppsummerer vi oppgaven og presenterer mulig svakheter.

2. Metode

2.1 Innledning

I dette kapitlet skal vi redegjøre for hvilke metoder vi har valgt som utgangspunkt for vår masteroppgave. Først skal vi kort ta for oss metodeteori. Deretter tar vi for oss metodene vi har valgt å benytte i oppgaven, før vi avslutningsvis vurderer mulige feilkilder.

2.2 Metodeteori

2.2.1 Innledning

Sigmund Grønmo (2004, p. 27) definerer *metode* som «en planmessig framgangsmåte for å nå et bestemt mål». Metode er dermed hvordan man går frem for å besvare en problemstilling. Man skiller mellom metode og *metodologi*. Grønmo (2004, p. 29) presiserer at:

... *metode* refererer til de konkrete framgangsmåtene for opplegg og gjennomføring av spesifikke vitenskapelige studier. Mens *metodologi* brukes om de mer prinsipielle og fundamentale tenkemåtene eller forståelsesformene som legges til grunn for utviklingen og utnyttningen av ulike metoder.

Metodologien er dermed prinsippene for kunnskapsutvikling, og metodene som benyttes bygger derfor på metodologiske prinsipper (Grønmo, 2004, p. 29).

2.2.2 Primær- og sekundær data

For å kunne besvare en problemstilling er man avhengig av å skaffe data. *Data* kan defineres som «informasjon som er bearbeidet, systematisert og registrert i en bestemt form og med sikte på bestemte analyser» (Grønmo, 2004, p. 123).

Data kan deles inn i to ulike kategorier, avhengig av hvordan de er innhentet: primær – og sekundærdata (Grønmo, 2004). *Primærdata* er data som man selv samler inn for å besvare den aktuelle problemstillingen. *Sekundærdata* er data som allerede eksisterer og som er innhentet til andre formål (Grønmo, 2004). Eksempler på sekundærdata er artikler og bøker, mens primærdata er innhentet fra for eksempel intervjuer, spørreundersøkelser og observasjoner.

Ved datainnsamling kan man benytte seg av ulike *informasjonskilder*. Vanligvis skiller man mellom tre hovedtyper av kilder: aktører, respondenter og dokumenter (Grønmo, 2004, pp. 120-121). En *aktør* kan observeres eller iakttas for å fremskaffe informasjon, for eksempel om hvordan de oppfører seg i gitte situasjoner, hvordan de opptrer og samhandler, og hva de sier og gjør. Ønsker man å spørre personer om ulike forhold er de ikke lenger en aktør, men en *respondent* (Grønmo, 2004, pp. 120-121). Dermed kommer ikke informasjonen fra observasjoner av hva personen sier eller gjør, men fra svarene de gir på spørsmål fra forskerne. Den siste hovedtypen informasjonskilder er *dokumenter* (Grønmo, 2004, pp. 120-121). En slik kilde er av dokumentarisk materiale som kan analyseres for å skaffe relevant informasjon (Grønmo, 2004, pp. 120-121).

2.2.3 Kvantitativ – og kvalitativmetode

Ved innhenting av primærdata benytter man seg i all hovedsak av to ulike metoder: *kvalitativ* og *kvantitativ*. Først og fremst refererer begrepene kvantitativ og kvalitativ til egenskaper ved data (Grønmo, 2004, p. 123). Dersom dataene kan uttrykkes i en mengdeterm, slik som tall, så er dataene *kvantitative*. Hvis dataene derimot ikke kan uttrykkes som en mengdeterm, er de *kvalitative* (Grønmo, 2004, p. 123). Dermed vil en *kvantitativ metode* ta utgangspunkt i å samle inn kvantitative data, mens en *kvalitativ metode* vil samle inn kvalitative data (Grønmo, 2004, p. 123).

En kvalitativ metode handler med andre ord mer «om å *forstå enn måle*» (Gripsrud, et al., 2010). Metoden er nyttig til å besvare spørsmål av typen hva, hvorfor og hvordan. Ved bruk av en kvalitativ metode ønsker man dermed å gå mer i dybden på en situasjon eller et tema for å studere og forstå det man undersøker (Dahlum, 2014). En kvantitativ metode er derimot nyttig til å besvare spørsmål av typen «*hvor mange*» (Gripsrud, et al., 2010). Metoden benyttes ofte for å finne ut av om en antakelse man har om virkeligheten stemmer med de innsamlede dataene, ofte gjennom generalisering (Dahlum, 2014).

I oppgaven vår har vi valgt å benytte en kvalitativ innholdsanalyse av dokumenter. Metoden går ut på at man gjennomgår innholdet i dokumenter for å kunne registrere data som er nyttig for å besvare den aktuelle problemstillingen (Grønmo, 2004, p. 187). En slik kvantitativ metode baserer seg på en analyse av sekundærdata, hvor det kan være ganske krevende å finne og analysere dataene ettersom ikke all informasjon vil være relevant (Grønmo, 2004, p. 187).

Vi har også valgt ut noen norske forretnings – og sparebanker for å prøve og danne oss et bilde av hvordan bankene avsetter for tap på utlån i dag og om det er forskjeller i tapsavsetningene mellom disse bank typene. Banker som ikke fører regnskapet sitt etter IFRS vil ikke påvirkes av de nye tapsavsetningsreglene og vil dermed ikke være relevant for oppgaven vår. For å kunne si noe om de bankene i Norge som fører regnskapet sitt etter IFRS måtte vi først definere noen begreper. En *populasjon* kan defineres som «(...) summen av alle de undersøkelsesenheterne en ønsker å si noe om» (Gripsrud, et al., 2010, p. 129). Enhetene kan også betegnes som elementer. En liste av alle elementene i en populasjon kalles en *utvalgsramme* (Gripsrud, et al., 2010, p. 131). En slik ramme trenger ikke nødvendigvis gi et godt bilde av populasjonen fordi den kan inneholde andre elementer enn de som inngår i populasjonen eller at den ikke inneholder alle elementene i en populasjon.. Det er flere måter å velge ut et *utvalg* elementer fra utvalgsrammen (Gripsrud, et al., 2010, p. 132). I vårt tilfelle valgte vi å benytte oss av et *vurderingsutvalg*, som innebærer at man «velger ut elementer fra populasjonen fordi de har bestemte egenskaper» (Gripsrud, et al., 2010, p. 139).

2.3 Valg av metode

I vår oppgave har vi i hovedsak valgt å benytte oss av en kvalitativ metode, fordi vi ønsker å undersøke hvilke konsekvenser innføringen av IFRS 9 og dens tapsavsetninger vil gi for de norske bankene. Vi har også gjennomført en kvantitativ tallanalyse av et utvalg norske forretnings- og sparebanker for å forsøke å si noe om hvordan situasjonen er for bankene i dag og om det er noen forskjeller på forretnings- og sparebanker.

For å kunne si noe om – og forstå konsekvensene av innføringen av IFRS 9 er det avgjørende at man først og fremst forstår hvilke tapsavsetningsregler man har etter den gjeldende standarden, hvilke regler man har etter den kommende standarden, og hvilke reelle endringer det er i tapsavsetningsreglene. Vi har derfor brukt mye tid på, både i starten og i løpet av skriveprosessen, å lese oss opp på faglitteratur. IFRS 9 og dens konsekvenser for bankene har vært behandlet utførlig i faglitteraturen. Det har derfor vært naturlig for oss å benytte store mengder sekundærdata i oppgaveskrivingen vår. Hovedsakelig har vi innhentet sekundærdata fra publikasjoner av de fire store revisjonsfirmaene (PWC, EY, KPMG & Deloitte), tidsskrifter (som Magma, og Revisjon og Regnskap), fagbøker og uttalelser fra standardsetterne selv.

Vi valgte å se på to ulike typer banker (forretnings – og sparebanker) og på to ulike nøkkeltall som kan fortelle oss en del om bankenes tilgang på informasjon om utlånene sine og hvordan de velger å ta tapsavsetningene. I vårt tilfelle var populasjonen vår alle forretnings – og sparebanker i Norge som fører regnskapet sitt etter IFRS. Fra en oversikt av Finans Norge skilte vi først ut de bankene som ikke førte regnskapet sitt etter IFRS, og dermed satt vi igjen med utvalgsrammen vår. I vårt tilfelle vurderer vi utvalgsrammen som god fordi oversiktene vi tok utgangspunkt i er utarbeidet i samarbeid med Finanstilsynet. Finanstilsynet skal ha god oversikt over alle bankene i Norge da det er de som gir konsesjoner til bankdrift i Norge. Ut ifra utvalgsrammen valgte vi ut de 10 største forretningsbankene og de 10 største sparebankene, og satt igjen med et utvalg på 20 banker. Grunnen til at vi valgte ut disse bankene er at vi anser disse for å være et representativt utvalg av forretningsbankene og sparebankene.

2.4 Mulige feilkilder

Valg av metode skal på mange måter være et valg av en fremgangsmåte for å besvare en problemstilling. For å kunne gi en god besvarelse på problemstillingen er man avhengig av at dataene man har benyttet i besvarelsen er av en god kvalitet. I følge Grønmo (2004, p. 217) må kvaliteten på dataene vurderes ut ifra hvor godt de belyser problemstillingen. Det betyr at ulike problemstillinger krever ulike typer data, og kvaliteten på disse kan da ikke vurderes på en generell måte. En type datasett kan ha høy kvalitet i forhold til en problemstilling, men kan ha dårlig kvalitet i forhold til en annen problemstilling. Det er to overordnede kriterier for vurdering av kvalitet: reliabilitet og validitet.

Reliabilitet

Datamaterialets *pålitelighet* refereres til som *reliabilitet*. Reliabilitet er ifølge Grønmo (2004, p. 220) «(...) et uttrykk for hvor stort samsvar det er mellom datasettene fra ... gjentatte datainnsamlinger». Dersom samsvaret mellom ulike datainnsamlinger med samme undersøkelsesopplegg er høyt, betyr dette at forskjeller i dataene ikke skyldes metodologiske forhold, som datainnsamlingen eller utforming av undersøkelsesopplegg. Altså er reliabiliteten høy.

Vi har i oppgaven vår i stor grad basert oss på sekundærdata fra anerkjente kilder som anses som svært pålitelige. Vi har blant annet innhentet sekundærdata fra de fore store revisjonsfirmaene (PWC, EY, KPMG & Deloitte), tidsskrifter (som Magma, og Revisjon og

Regnskap), fagbøker og uttalelser fra standardsetterne. Selv om disse kildene anses som pålitelige er de likevel sekundærkilder og kan være innhentet til andre formål som ikke nødvendigvis samsvarer med problemstillingen vår. Vi har også vært nøye med at vi ikke kan benytte kilder som er for gamle. Siden den nye standarden for finansielle instrumenter først kom i siste halvdel av 2014 har vi måttet være nøye med at de kildene vi har benyttet om standarden som er utgitt før 2014, fortsatt er relevante.

Validitet

Validitet dreier seg om datamaterialets *gyldighet*, og hvor godt innsamlede data faktisk svarer til formålet med undersøkelsesopplegget og innsamlingen. Med andre ord dreier validitet seg om man undersøker det man faktisk skal undersøke (Grønmo, 2004, pp. 220-221). I oppgaveskrivingen vår har vi fokusert på at benyttede kilder faktisk knytter seg til det problemstillingen vår omhandler. Vi har derfor valgt ut kilder som omhandler den nye standardens påvirkning for bankene, herunder blant annet undersøkelser fra noen av de største revisjonsselskapene. Konklusjonene våre samsvarer i stor grad med våre utvalgte kilders konklusjoner, og vi vil derfor vurdere validiteten av datamaterialet vårt som god.

Reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet utfyller og overlapper hverandre. Først og fremst fordi det ikke er mulig å ha et undersøkelsesopplegg med lav pålitelighet og høy gyldighet (Grønmo, 2004, pp. 220-221). Undersøkelsen kan derfor ikke ha høy validitet uten at man også har høy reliabilitet. Imidlertid kan man ha datamateriale med høy pålitelighet, men som ikke nødvendigvis er relevant for problemstillingen, og dermed ha lav validitet (Grønmo, 2004, pp. 220-221).

2.5 Avslutning

Metode er fremgangsmåter som benyttes for å besvare en problemstilling. For å kunne belyse den nye standardens betydning for norske banker har vi i oppgaven vår utført kvalitative undersøkelser av dokumenter og studert regnskapstall fra norske forretnings- og sparebanker. I undersøkelsen av dokumentene valgte vi blant annet ut artikler, publikasjoner og undersøkelser fra revisjonsselskap, fagfolk og standardsetterne. Våre konklusjoner er i stor grad samsvarende med uttalelser fra disse, og vi kan da anse validiteten til oppgaven som høy. Sekundærdataene vi har valgt å benytte i oppgaven er også svært pålitelige.

3. IASB og IFRS

3.1 Innledning

I dette kapittelet skal vi kort se på International Accounting Standards Board (IASB) og formålet med regnskap utarbeidet etter deres standarder (IFRS). Grunnen til at vi har valgt å inkludere dette kapittelet er at formålet med regnskapet kan hjelpe oss til å vurdere IFRS 9 og hvilken betydning standarden har for bankene og brukerne av bankenes regnskap.

3.2 IASB og IFRS

IASB er et uavhengig internasjonalt standardsettende organ, som har som formål å styrke *gjennomsiktigheten, ansvarligheten og effektiviteten* av regnskap (IASB, 2016). *Gjennomsiktighet* skal styrke sammenlignbarheten og kvaliteten på den finansielle informasjonen, slik at informasjonen gir grunnlag for å foreta nødvendige økonomiske beslutninger. *Ansvarligheten* til foretakene overfor interessentene, spesielt investorer, kreditorer og myndigheter, er viktig for å skape tillitt (IASB, 2016). *Effektiviteten* skal bidra til en best mulig allokering av finansielle midler og en felles standard for rapportering vil også være økonomisk gunstig for bedriftene (IASB, 2016). For å oppnå formålet sitt har IASB utarbeidet den internasjonale regnskapsstandard IFRS (International Financial Reporting Standards). IFRS er en samling ulike standarder, eller retningslinjer, som et foretak kan benytte i utarbeidelsen av sitt regnskap.

Prinsipp – og regelbaserte standarder

IFRS er regnet som en prinsippbasert standard ettersom den bygger på et konseptuelt rammeverk, mens den i praksis bærer preg av å være en blanding av prinsippbaserte og regelbasert regelsett. Ved en *prinsippbasert* standard etableres grunnleggende prinsipper og retningslinjer for regnskapet (Sargeant, 2016). Med *regelbasert* menes det at standarden har detaljerte regler for hvordan man skal føre og klargjøre regnskapet (Sargeant, 2016). Økt vektlegging av konseptuelle rammeverk betyr mer prinsippbaserte regnskapsstandarder. Et *konseptuelt rammeverk* kan defineres som «en normativ regnskapsteori (...) for utledning av løsninger på praktiske regnskapsspørsmål, som avgrenser mulighetsområdet for akseptable løsninger» (Kvifte, 2008, p. 12). Vi går ikke nærmere inn på IASB sitt konseptuelle

rammeverk. Endringen fra IAS 39 til IFRS 9, som er denne oppgavens fokus, er et eksempel på at en standard blir mer prinsippbasert, og vil bli nærmere omtalt senere i oppgaven.

3.3 Regnskapsformålet

«Hovedformålet med regnskapet er å gi beslutningsnyttig finansiell informasjon, både i investeringsøyemed og for kontrollformål» (Kvifte, 2008, p. 57). *Finansiell informasjon* vil blant annet inkludere resultat, balanse og noter. Når vi videre i oppgaven snakker om finansiell informasjon vil vi i all hovedsak omtale det som regnskap. Det er mye som kan antas å være beslutningsnyttig informasjon, og ulike brukere vil ha ulike preferanser på hva som anses som beslutningsnyttig informasjon. IASB omtaler eksisterende og potensielle investorer, långivere og andre kreditorer som de primære *brukerne* av regnskapet (IASB, 2010, p. OB5).

Beslutnings- og kontrollformål

Brukerne er avhengig av den finansielle informasjonen regnskapet gir for å vurdere hvordan foretaket har gjort det og til å ta videre beslutninger. Man kan skille brukernes målsetninger inn i to hovedkategorier: kontrollformålet og beslutningsformålet (Kvifte, 2008, p. 58). Kontrollformålet fokuserer i større grad på tidligere perioder enn beslutningsformålet. *Kontrollformålet* går ut på at eierne kan bruke regnskapet som en evaluering av ledelsen og se om foretaket har oppnådd forventede resultater. *Beslutningsformålet* fokuserer gjerne mer på kommende perioder og den forventede avkastningen og inntjeningen. For investorer vil beslutningsformålet ofte bety en best mulig allokering av deres ressurser (Kvifte, 2008, p. 58). IASB prøver å ivareta begge formålene og har innarbeidet begge i sitt rammeverk. Vi vil i kapittel 5.9 diskutere om IFRS 9 ivaretar kontroll- og beslutningsformålet.

3.4 Avslutning

I dette kapitlet har vi kort tatt for oss IASB som utarbeider regnskapsstandardene vi benytter oss av i regnskapet. Vi presenterte forskjellene mellom en regelbasert og en prinsippbasert regnskapsstandard og forskjellene mellom regnskapets kontroll- og beslutningsformål.

4. Tapsavsetningsmodeller

4.1 Innledning

I dette kapittelet skal vi se på dagens gjeldende standard (IAS 39) og den fremtidige standarden (IFRS 9) knyttet til tapsavsetninger for finansielle instrumenter.

4.2 Definisjoner

Et *finansielt instrument* er en kontrakt som gir både en finansiell forpliktelse for en part og en finansiell eiendel for en annen part (Myrbakken, et al., 2015, pp. 460-461). En *finansiell eiendel* kan for eksempel være kontanter, aksjer, kontraktsregulert rett til å motta eller bytte noe med en annen bank som kan være gunstig (for eksempel utlån) for foretaket eller en kontrakt som kan bli gjort opp i foretakets egne egenkapitalinstrumenter (Myrbakken, et al., 2015, pp. 460-461).

Videre i oppgaven vil vi fokusere på utlån, da store deler av bankenes finansielle eiendeler består av utlån. Det kan derfor tenkes at implementering av en ny standard for finansielle instrumenter vil få størst påvirkning på bankenes utlån.

4.3 IAS 39: Finansielle instrumenter - innregning og måling

4.3.1 Formål og avgrensinger

IAS 39 finansielle instrumenter – innregning og måling (heretter IAS 39) er dagens gjeldende standard for hvordan finansielle instrumenter skal innregnes og måles. Standarden har som formål å etablere prinsipper for når og hvordan et finansielt instrument skal innregnes førstegang, den etterfølgende målingen og når et instrument eventuelt skal fraregnes. I tillegg angir IAS 39 hvordan tap og gevinster ved salg eller annen avhendelse skal behandles og hvordan man skal behandle tap som følge av verdifall (Myrbakken, et al., 2015, p. 576).

I denne delen skal vi ta for oss en av tapsavsetningsmodellene etter IAS 39, for deretter å se på noen grunner til at IAS 39 har blitt sterkt kritisert. Først skal vi derimot kort beskrive hvordan utlånene skal førstegangsinnregnes og etterfølgende måling fordi det vil legge føringer på hvordan et tap skal hensyntas og beregnes etter IAS 39.

4.3.2 Innregning og etterfølgende måling av utlån

Innregning i balansen kan kun skje når banken «blir part i instrumentets kontraktbestemmelser» (Myrbakken, et al., 2015, p. 581). De finansielle eiendelene skal *førstegangsinnregnes* i balansen til virkelig verdi, med tillegg for utgifter som direkte kan henføres til utstedelse eller anskaffelsen (Myrbakken, et al., 2015, p. 581). Ved førstegangsinnregning plasseres de finansielle eiendelene i en av fire ulike kategorier, som deretter bestemmer hvordan den etterfølgende målingen skal skje.

Den første kategorien etter IAS 39 er finansielle eiendeler som *holdes for omsetning* (Myrbakken, et al., 2015). Med omsetning menes det at eiendelen er anskaffet med den hensikt å selge den videre på kort sikt eller at det for gruppen eiendelen inngår i er «(...) godtgjort at det foreligger et nylig faktisk mønster for kortsiktig realisering av overskudd (...)» (Myrbakken, et al., 2015). Bankene kan også i spesielle tilfeller øremerke utlån til denne kategorien (Myrbakken, et al., 2015). Finansielle eiendeler som ved førstegangsinnregning plasseres i denne kategorien skal etterfølgende måles til *virkelig verdi over resultatet*. Det innebærer at man skal vurdere utlånene til den verdien som man hadde oppnådd ved kjøp eller salg i et velfungerende marked og at eventuelle endringer i den finansielle eiendelens verdi tas over resultatet (Myrbakken, et al., 2015, p. 579).

Den andre kategorien er *investeringer som holdes til forfall*. I denne kategorien skal man inkludere finansielle eiendeler som holdes til forfall, med fast betaling og forfallstidspunkt som banken har evne og intensjon om å holde til forfall, med visse unntak (Myrbakken, et al., 2015). Blant annet skal ikke de finansielle eiendelene som øremerkes til andre kategorier eller oppfyller definisjonen til utlån og fordringer, innregnes i denne kategorien.

En tredje kategori er *utlån og fordringer*, der man skal innregne finansielle eiendeler med «(...) betalinger som er faste eller lar seg fastsette, og som ikke blir notert i et aktivt marked (...)» (Myrbakken, et al., 2015). Man kan derimot ikke innregne finansielle eiendeler som man har til hensikt å selge på kort sikt, som er øremerket til andre kategorier eller eiendeler man ikke forventer å kunne gjenvinne hele investeringen, i denne kategorien. Finansielle instrumenter i den andre kategorien eller den tredje kategorien skal måles etterfølgende til *amortisert kost* gjennom en effektiv rente metode. Amortisert kost kan defineres som:

(...) det beløp som den finansielle eiendelen eller finansielle forpliktelsen måles til ved førstegangsinnregning, minus tilbakebetalinger på hovedstolen, pluss eller minus kumulativ amortisering ved den effektiv rente-metode, av enhver differanse mellom dette førstegangsbeløpet og forfallsbeløpet, og minus en eventuell reduksjon (...) for verdifall eller tapsutsatthet (Myrbakken, et al., 2015, p. 579)

Effektiv rente kan defineres som den rentesatsen som eksakt tilsvarer den balanseførteverdien ved diskontering av «forventede fremtidige kontantstrømmer over forventet levetid» (Madsen, 2014).

Den siste kategorien er *finansielle eiendeler tilgjengelig for salg*. Denne kategorien kan betegnes som en oppsamlingskategori der alle finansielle eiendeler som ikke kan plasseres i de andre kategoriene skal plasseres (Myrbakken, et al., 2015). I tillegg kan bankene også her velge å øremerke utlånene til denne kategorien. Utlånene i denne kategorien skal vurderes til *virkelig verdi over OCI* (Myrbakken, et al., 2015). Deretter skal man resultatføre en effektiv rente som man har beregnet gjennom amortisert kost. OCI står for other comprehensive income og er en oppstilling av andre inntekter og kostnader som ikke skal inngå i det ordinære resultatet, som for eksempel urealiserte gevinster eller tap på visse typer eiendeler.

Kategori	Måleattributt
Holdes for omsetning	Virkelig verdi med verdiendringer over resultatet
Investeringer som holdes til forfall	Amortisert kost ved bruk av en effektiv rente – metode
Utlån og fordringer	Amortisert kost ved bruk av en effektiv rente – metode
Tilgjengelig for salg	Virkelig verdi over OCI

Tabell 4-1: Kategorier av utlån og måleattributt

Det er altså fire kategorier som bankenes utlån kan klassifiseres i, men i all hovedsak vil utlånene havne i kategorien «utlån og fordringer» og måles etterfølgende til amortisert kost. Vi vil derfor kun se på tapsavsetningsmodellen knyttet til denne kategorien.

4.3.3 Tapsavsetningsmodell for utlån

En *tapsavsetningsmodell* er en modell som setter føringer for hvordan man tar hensyn til tap i regnskapet. Med *tap* menes reduksjon av en eiendels verdi som følge av reduksjon i fremtidig forventet kontantstrøm. Man kan skille mellom konstaterte – og forventede tap. *Konstaterte tap* er når man med sikkerhet kan si at man har et tap, mens *forventede tap* er et tap man tror man kan komme til å få. For utlån som er balanseført til amortisert kost skal et tap måles som differansen mellom nåverdiverdien av fremtidige kontantstrømmer diskontert med den opprinnelige effektive renten, og den balanseførte verdien (Myrbakken, et al., 2015, p. 591). Det betyr at hvis man har et fall i fremtidig kontantstrømmer, som følge av for eksempel mislighold, vil man ha en reduksjon av utlånets virkelige verdi og tapet er dermed forskjellen mellom den virkelige verdien og den balanseførte verdien. Det beregnede tapet skal innregnes i resultatet og redusere, enten direkte eller via en avsetningskonto, den balanseførte verdien (Myrbakken, et al., 2015, p. 591).

Hvordan tapsavsetter man for utlånene?

Etter IAS 39 skal man avsette for tap på utlån etter en «incurred loss model», som går ut på at man tar hensyn til tap først når det har forekommet en tapshendelse. En *tapshendelse* er hendelse som gjør at utlånet faller i verdi som følge av en reduksjon i de forventede kontantstrømmene knyttet til utlånet. I henhold til IAS 39 må tapshendelsen ha funnet sted etter utlånet ble innregnet i balansen for første gang (Myrbakken, et al., 2015, p. 590). IAS 39 påpeker at man kun har et verdifall når det er objektive indikasjoner på verdifall etter én eller flere tapshendelser, og krever at bankene ved slutten av regnskapsperioden skal vurdere og teste om det er *objektive indikasjoner* på at utlånet eller gruppen av utlån har falt i verdi (Myrbakken, et al., 2015, p. 590).

Hva menes med objektive indikasjoner på verdifall?

Med objektive indikasjoner på verdifall menes det *observerbar informasjon* vedrørende ulike tapshendelser (Myrbakken, et al., 2015, pp. 590-591). Objektive indikasjoner på verdifall kan blant annet være at motparten har finansielle vanskeligheter, man har kontraktsbrudd, det aktive markedet for den finansielle eiendelen forsvinner eller det er en målbar negativ endring i fremtidige kontantstrømmer (Myrbakken, et al., 2015, p. 591). Det er likevel viktig å vurdere de objektive indikasjonene fordi det ikke alltid er slik at en indikasjon virkelig indikerer et verdifall, men kan skyldes andre faktorer som for eksempel variasjoner i risikofri rente (Myrbakken, et al., 2015, pp. 590-591). Indikasjonene i seg selv er ikke nødvendigvis nok til

å konstatere et verdifall, men de kan samlet sett likevel anses som en objektiv indikasjon på verdifall (Myrbakken, et al., 2015, p. 591). Man kan altså ikke ta hensyn til fremtidige, forventede tap (Myrbakken, et al., 2015, p. 590). For eksempel kan ikke bankene tapsavsette for et utlån de forventer at vil bli misligholdt, som følge av for eksempel nedgangstider i en bransje. Bankene må vente til faktisk mislighold har skjedd eller til de har andre objektive indikasjoner på at motparten faktisk har finansielle problemer som gjør at de vil komme til å misligholde lånet.

Individuelle og gruppeviseavsetninger for tap

Man skiller ofte mellom individuelle og gruppevise tapsavsetninger. *Individuelle* tapsavsetninger er at man for enkelte utlån har objektive indikasjoner på at det spesifikke utlånet har falt i verdi som følge av en eller flere tapshendelser. For andre utlån er det ikke alltid like lett å si noe om det enkelte utlånet. Hvis man ser på typen utlån og grupper av disse kan det finnes indikasjoner på at gruppen som helhet har falt i verdi, som følge av en eller flere tapshendelser, og slike tapsavsetninger er derfor *gruppebaserte*.

Reversering av tidligere innregnet tap

Dersom man i senere perioder får redusert tapsbeløpet skal dette beløpet, hvis reduksjonen kan objektivt henføres til en hendelse som fant sted etter innregning av verdifallet, reverseres til det tidligere innregnede tapet (Myrbakken, et al., 2015, p. 592). For utlån som føres til amortisert kost kan det tidligere innregnede tapet kun reverseres dersom man har objektive indikasjoner på verdiøkning. Standarden presiserer at reverseringsbeløpet ikke kan være så stort at balanseført verdi av «(...) den finansielle eiendelen overstiger det beløpet for det som amortisert kost ville ha vært dersom verdifallet ikke var blitt innregnet på tidspunktet da verdifallet blir reversert» (Myrbakken, et al., 2015, p. 592).

4.3.4 Hva er kritikken mot IAS 39?

Helt siden IAS 39 ble tatt i bruk for første gang i 2001 har den i stor grad vært gjenstand for kritikk fra brukere, regnskapsprodusenter og andre (Pettersen, 2009, p. 29). Standarden har blitt revidert en rekke ganger, men kritikken består. Særlig var kritikken sterk i tiden under og etter finanskrisen i 2007-2008 (Pettersen, 2009, p. 29). Vi kommer ikke til å gå inn på alle aspektene ved standarden som har blitt kritisert, men vi kommer til å ta for oss noen aspekter knyttet til tapsavsetningene som vi mener er viktig for oppgaven vår.

Standarden er for regelbasert

IAS 39 er i stor grad *regelbasert*. Blant annet har IAS 39 flere ulike tapsavsetningsmodeller knyttet til de ulike kategoriene av finansielle eiendeler, uten at man kan si at det er tydelige prinsipper bak de ulike metodene (Pettersen, 2009). IAS 39s detaljerte regler er et av aspektene standarden har fått kritikk for. Lars I. Pettersen (2009) påpeker at reglene er

«både kostnadskrevende å tilfredsstillе samtidig som det medfører stor kompleksitet i anvendelse og krever at brukerne har god innsikt i regelverket for å kunne forstå den regnskapsføringen som finner sted.»

Tapsavsetningene er for små og kommer for sent

Incurred loss modellen er også kritisert for at «tapsavsetningene blir for små og kommer for sent» (too little, too late) (Madsen, 2014, p. 728). Skogstad Aamo beskriver i en artikkel fra 2010 (pp. 39-40) hvordan modellen i oppgangstider vil gi lave tap, fordi man må ha objektive indikasjoner på tap eller en konkret tapshendelse før man kan avsette og ikke kan ta hensyn til forventede tap uansett hvor sannsynlig disse er. Dermed vil resultatene i oppgangsperioden blåses opp og øke bankenes marginer. Når resultatene er gode vil bankenes utlånskapasitet øke (Aamo, 2010, pp. 39-40). Bankene vil altså låne ut mer penger enn det de muligens burde. Aamo hevder videre at modellen i kombinasjon med kapitaldekningsregelverket for bankene bidro til finanskrisen ved «(...) å gi for gode resultater og stimulering av utlån i oppgangsperioden og store tap og nedbremsing av utlånene da nedgangen kom» (2010, pp. 39-40).

Standarden gir dårlig beslutningsinformasjon

I tillegg kan det påpekes at reglene og løsningene standarden gir, ikke gir brukerne av regnskapet nyttig beslutningsinformasjon (Pettersen, 2009). Grunnen til at brukerne ikke får beslutningsnyttig informasjon kan knyttes til at IAS 39 kun tillater at tapshendelser som allerede har funnet sted kan påvirke regnskapet, mens forventede tap ikke kan innregnes. Dermed vil informasjonen regnskapet gir om tapsavsetninger basere seg på historisk informasjon, som sjeldent vil gi verdifull informasjon om fremtidige hendelser.

Hvordan ble kritikken av standarden møtt?

Etter finanskrisen møtte International Accounting Standards Board (IASB) kritikken mot IAS 39 ved å sette i gang et prosjekt. Prosjektet hadde som formål å forenkle reglene i IAS 39 (Madsen, 2014, p. 725). I all hovedsak dreide arbeidet seg om å utarbeide en ny standard for

finansielle instrumenter, som skal erstatte den eksisterende standarden IAS 39. Den endelige standarden ble publisert i 2014, og blir gjeldende fra 2018 (Madsen, 2014, p. 725). Vi går ikke nærmere inn på utviklingen av IFRS 9, men vi kommer tilbake til om IFRS 9 møter kritikken mot IAS 39 i kapittel 5.

4.3.5 Avslutning

IAS 39 er dagens gjeldende standard for finansielle instrumenter, og standarden tar blant annet opp regler for innregning og måling, og hvordan man skal tapsavsette for bankenes utlån. I dette delkapittelet har vi gått nærmere inn på en av standardens tre tapsavsetningsmodeller. Etter denne modellen kan man kun tapsavsette utlån dersom man har objektive indikasjoner på at man har hatt en eller flere tapshendelser siden førstegangsinnregning av utlånet, en såkalt incurred loss modell. Standarden er blant annet blitt kritisert for å være for regelbasert, at tapsavsetningene kommer «too little, too late» og brukerne av regnskapet får for dårlig beslutningsinformasjon.

4.4 IFRS 9: Finansielle instrumenter

4.4.1 Formål og avgrensning

IFRS 9 finansielle instrumenter er standarden som skal erstatte IAS 39. Som diskutert i forrige delkapittel blir IAS 39 regnet som en regelbasert standard. IFRS 9 regnes derimot som en mer prinsippbasert standard med færre detaljerte regler (Madsen, 2015). En mer prinsippbasert standard er begrunnet i et ønske om å vise hva man vil oppnå med tapsavsetningsreglene fremfor detaljstyring av gjennomføringen av tapsavsetningene. IFRS 9 har flere deler som er fornyet i forhold til IAS 39, slik som tapsavsetningsmodellene.

Arbeidet med IFRS 9 ble ferdigstilt i 2014 og standarden skal implementeres i det første regnskapsåret etter 01.01.2018 (Madsen, 2015, p. 46). Det er åpnet for at man kan implementere standarden tidligere enn 2018, men i praksis er det svært få, om noen, som har benyttet seg av denne muligheten. Det skyldes det svært omfattende implementeringsarbeidet som må gjennomføres før standarden kan implementeres.

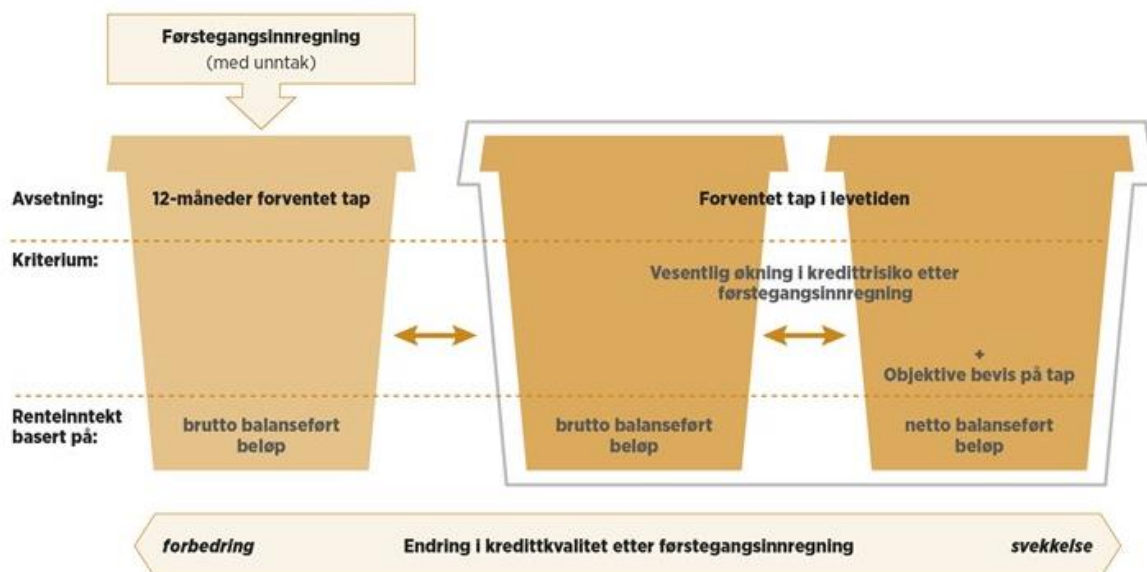
I denne delen vil vi kort ta for oss hvordan utlån innregnes og måles etterfølgende etter IFRS 9, før vi går nærmere inn på tapsmodellen etter IFRS 9.

4.4.2 Innregning og etterfølgende måling av utlån

Etter IFRS 9 kan utlån måles etterfølgende på ulike måter. Utlån kan fortsatt føres til virkelig verdi over resultatet, virkelig verdi over OCI og til amortisert kost, så lenge kriteriene for innregning er oppfylt (Madsen, 2015, pp. 41-42). Man har med andre ord videreført måleattributtene fra IAS 39, men de ulike kategoriene fra IAS 39 er ikke videreført. Vi kommer ikke til å gå inn på kriteriene for innregning etter de ulike metodene, og kommer heller ikke inn på forskjellene i kriteriene mellom IAS 39 og IFRS 9, og om dette representerer en forbedring. Det er en problemstilling som det kan skrives en egen oppgave på. Vi kommer kun til å se på tapsavsetningene knyttet til utlån som føres til amortisert kost etter IFRS 9.

4.4.3 Tapsavsetningsmodellen

Tapsavsetningsmodellen i IFRS 9 er basert på en *expected credit losses – modell* (Madsen, 2015, p. 46). Modellen går ut på at bankene skal avsette for fremtidige forventede tap «basert på relevant informasjon som er tilgjengelig på rapporteringstidspunktet» (Deloitte, 2015). Med *tilgjengelig informasjon* menes informasjon om historiske, nåværende og fremtidige forhold som man har på tidspunktet for regnskapsavleggelse. Fra 4.3.3 har vi sett at man etter IAS 39 ikke kan avsette for forventede tap knyttet til nedgangstider i en bransje før man har objektive indikasjoner på verdifall. Etter IFRS 9 trenger bankene derimot ikke å vente til man har slike objektive indikasjoner, og kan avsette med en gang man har forventninger om fremtidige tap. Bankene skal altså ta hensyn til forventede tap etter IFRS 9, mens etter IAS 39 kan de kun tapsavsette utlånene på det tidspunktet de har objektive indikasjoner for tap.



Figur 4-1: prinsipper for tapsavsetninger for finansielle eiendeler (Madsen, 2015, p.44)

Modellen over tar for seg prinsippene for tapsavsetninger av finansielle eiendeler etter IFRS 9. De finansielle eiendelene deles inn i tre grupper. I utgangspunktet skal alle utlån ved førstegangsinnregning, med visse unntak, plasseres i gruppe 1 uavhengig av initial kredittkvalitet, for deretter å bli plassert i gruppe 2 eller 3 ved en *vesentlig økning i kredittrisiko* (Madsen, 2015, pp. 43-44). Uansett hvilken gruppe utlånene er plassert i skal bankene avsette for forventede tap på alle utlånene, men det vil variere hvordan tapsavsetningene fastsettes for gruppe 1 (12 måneder), og gruppe 2 og 3 (for resten av levetiden).

Hva er kredittrisiko og hva er mislighold?

Kredittrisiko er ikke eksplisitt definert i IFRS 9, men i IFRS 7: finansielle instrumenter – opplysninger er kredittrisiko definert som risikoen for at en part i et utlån vil misligholde en eller flere av sine forpliktelser knyttet til utlånet (Appendix A). Heller ikke *mislighold* defineres eksplisitt i IFRS 9, og det er dermed opp til hver enkelt bank hvordan de definerer begrepet. Det er likevel visse krav. Definisjonen av mislighold, som bankene benytter seg av, skal være i samsvar med den definisjonen bankene benytter seg av i intern kredittrisikostrøking for det aktuelle utlånet (IFRS 9, B5.5.37). Et minstekrav er likevel at utlån med betaling som er 90 dager over forfall skal vurderes som misligholdt, med mindre banken har relevant og støttende informasjon på at dette ikke er tilfellet (IFRS 9, B5.5.37).

Hva er en endring i kredittrisiko?

En endring i utlånets kredittrisiko er endringen i risikoen for mislighold over utlånets forventede levetid. Endringen i risiko for mislighold beregnes ved å sammenligne *risiko for mislighold av utlånet ved slutten av regnskapsperioden* med *initial risiko for mislighold ved førstegangsinnregning* (IFRS 9, 5.5.9). IFRS 9 sier lite om hvordan bankene skal vurdere om det er endringer i kredittrisikoen. Standarden påpeker i all hovedsak at man ikke bare kan basere seg på historisk informasjon, for eksempel forfallsinformasjon, hvis dokumentert og relevant informasjon om fremtiden er tilgjengelig *uten unødig kostnad eller innsats* (IFRS 9, 5.5.11). Standarden har ikke definert hva som legges i «unødig kostnad eller innsats», og bankene må derfor selv vurdere hva de legger i dette.

Når er en endring i kredittrisiko vesentlig?

Ved regnskapsperiodens slutt skal man i henhold til IFRS 9 vurdere om man har hatt en *vesentlig økning i kredittrisikoen* for et eller flere utlån siden førstegangsinnregning i gruppe 1 (5.5.9). Banken må selv vurdere om det foreligger vesentlige endringer i kredittrisikoen fra initial kredittrisiko av utlånet. Et minstekrav er likevel at betalinger på utlån som er mer enn 30 dager over forfall skal føre til at man vurderer kredittrisikoen på utlånet som å ha økt vesentlig, med mindre banken har relevant og støttende informasjon på at dette ikke er tilfellet (IFRS 9, 5.5.11). Grunnlaget for å øke kredittrisikoen vil ofte være tilstede før betalingen går 30 dager over forfall, og man skal derfor øke kredittrisikoen hvis mer fremtidsrettet informasjon tilsier en økt kredittrisiko (IFRS 9, B5.5.2). Selv om standarden ikke gir særlig informasjon om hva som er en vesentlig endring eller ikke, er det klart at for utlån med en lav initial risiko for mislighold vil en økning i kredittrisiko fortære bli vurdert som vesentlig, enn for utlån med høyere initial risiko (IFRS 9, B5.5.9).

Hva gjør man dersom man har en vesentlig endring?

Dersom man har hatt en vesentlig økning i kredittrisikoen skal man overføre utlånet til gruppe 2 eller 3 (Madsen, 2015, pp. 43-44). Gruppe 2 inneholder utlånene som måles på gruppenivå fordi banken ikke har nok informasjon tilgjengelig for å vurdere utlånet individuelt. Banken kan selv velge hvordan utlånene skal grupperes (IFRS 9, B5.5.5). I gruppe 3 plasseres de utlånene som bankene kan vurdere individuelt (Madsen, 2015, pp. 43-44). For gruppe 3 har man også innført objektive bevis, som i stor grad samsvarer med de objektive indikasjonene etter IAS 39, på at det har oppstått et tap (Madsen, 2015, pp. 43-44). Hvis man derimot har et utlån i gruppe 2 eller 3 og utlånet har hatt en vesentlig forbedring i kredittkvaliteten, skal utlånet føres tilbake til gruppe 1 (IFRS 9, 5.5.7).

Forventet tap over de neste 12 månedene eller for levetiden?

Beregningsgrunnlaget for tapsavsetningene er ulik for gruppe 1, og gruppe 2 og 3. Der man for utlån i gruppe 1 skal benytte *forventet tap i de første tolv månedene* etter balansedagen som beregningsgrunnlag, skal man for utlån i gruppe 2 og 3 benytte totalt *forventet tap over levetiden* (Madsen, 2015, pp. 43-44). *Forventet tap over levetiden* blir i IFRS 9 definert som (Appendix A) «the **expected credit losses** that result from all possible default events over the expected life of a financial instrument». Det er her viktig å presisere at man med «all possible default events» skal inkludere både sannsynligheten for mislighold og sannsynligheten for at det ikke oppstår mislighold (IFRS 9, 5.5.17). *Forventet tap i de første tolv månedene* er den delen av forventet tap over levetiden som knyttes eller kan knyttes til mulig mislighold de første tolv månedene (Madsen, 2015, pp. 43-44).

IFRS 9 peker på at bankene skal måle det forventede tapet på utlånet slik at det gjenspeiler et objektivt og sannsynlighetsvektet beløp (5.5.17). Beløpet skal ta hensyn til mange ulike utfall, tidsverdien av pengene og, relevant og støttende informasjon om tidligere hendelser, nåværende forhold og prognoser for fremtidig økonomisk utvikling som er tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats. Det er ikke nødvendig å ta hensyn til alle *mulige utfall*, men man skal vurdere sannsynligheten for at et tap oppstår ved å reflektere både sannsynligheten for at et tap oppstår og sannsynligheten for at det ikke oppstår (IFRS 9, 5.5.18). Med *tidsverdien av pengene* menes det at de forventede tapene skal diskonteres til balansedagen med en diskonteringsrate lik den effektive renten ved førstegangsinnregning (IFRS 9, B5.5.44). Ved slutten av hver regnskapsperiode må bankene regne ut hvor store tapsavsetningene for perioden skal være, og sammenligne denne med foregående periodes avsetninger. Hvis man har en økning eller en reduksjon i forhold til forrige periode skal dette beløpet tas over resultatet (IFRS 9, 5.5.8).

4.4.4 Avslutning

IFRS 9 er standarden som skal erstatte IAS 39 og skal implementeres fra og med det første regnskapsåret som begynner etter 01.01.2018. I dette delkapittelet har vi tatt for oss hvordan bankene skal avsette for tap på utlånene sine. Etter IFRS 9 skal man ved førstegangsinnregning plassere utlånene i gruppe 1, for deretter å plassere i gruppe 2 eller 3 ved en vesentlig økning i kredittrisiko. Hva som er en *vesentlig økning i kredittrisiko* blir ikke definert eksplisitt i standarden, og kan representere et problem for bankene. Vi vil komme tilbake til utfordringene

IFRS 9 vil gi bankene, som fremtidsrettet informasjon, definisjon på mislighold og vurderinger knyttet til økning i kredittrisiko i kapittel 5.

4.5 Avslutning

I dette kapitlet har vi presentert hvordan bankene skal tapsavsette for utlån etter dagens gjeldende standard og etter IFRS 9. Videre i oppgaven skal vi se nærmere på hvilke utfordringer anvendelsen av IFRS 9 vil gi bankene og hvilke reelle endringer det er i tapsavsetningsreglene for utlån etter IAS 39 og IFRS 9. Vi vil deretter velge ut noen norske banker og se på hvilke konsekvenser og innvirkninger IFRS 9 har for bankenes regnskaper og brukerne.

5. IFRS 9: anvendelse og reelle endringer

5.1 Innledning

I dette kapitlet skal vi ta for oss ulike utfordringer anvendelsen av IFRS 9 medfører for bankene og hvilke reelle endringer i tapsavsetningsreglene en overgang fra IAS 39 til IFRS 9 vil medføre. Deretter skal vi gå nærmere inn på hva forskjellene er for tapsavsetningene etter IAS 39 og IFRS 9, før vi diskuterer beslutningsinformasjonen IFRS 9 gir brukerne. Først skal vi derimot presentere to ulike internasjonale undersøkelser som vi skal benytte videre i oppgaven.

5.2 Internasjonale undersøkelser

5.2.1 Deloitte: internasjonale undersøkelser av banker

De siste årene har Deloitte foretatt flere store spørreundersøkelser knyttet til banker og IFRS, med hovedfokus på implementeringen av IFRS 9. Undersøkelsene ble besvart av 91 banker fra Europa, Asia, Midtøsten og Amerika (ingen fra USA), og skiller ofte mellom svar gitt av store banker med over 100 milliarder euro i brutto utlån og mindre banker. 39 av de 91 bankene som besvarte undersøkelsen er etter definisjonen store banker (Deloitte, 2016). Vi kommer til å benytte informasjon knyttet til rapporten fra den sjette undersøkelsen som kom i mai 2016.

I undersøkelsen kan ingen av de norske bankene betegnes som store banker. Selv ikke Norges største bank, DNB Bank ASA, er i denne sammenhengen stor nok. Det vil dermed ikke være naturlig å generalisere resultatene fra de største bankene i denne undersøkelsen til de norske bankene. En mer naturlig tilnærming vil da være å generalisere fra de små bankene (under 100 milliarder euro i brutto utlånsmasse) i Deloitte's utvalg.

5.2.2 European Banking Authority's "impact assessment of IFRS 9"

European Banking Authority (EBA) ble etablert i 2011, som en uavhengig tilsynsmyndighet i EU, og har som formål å sikre integritet, effektivitet og finansiell stabilitet i banksektoren i EU (European Banking Authority, 2016). I tillegg arbeider EBA for å sikre konsekvent og effektiv regulering av bankenes soliditet. EBA har som hovedoppgave å bidra til et regelverk som skal gi et sett med harmoniserte tilsynsregler for EUs finansinstitusjoner (2016). Målet er

med andre ord å fremme konvergens av de ulike EU landenes tilsynspraksis for banksektoren, og å vurdere risikoen og sårbarheten til denne sektoren (European Banking Authority, 2016).

EBA utførte i 2016 en undersøkelse av 58 banker i EU for å kartlegge konsekvensene av innføringen av IFRS 9 i EU (European Banking Authority, 2016). EBA skilte også mellom store og små banker, men i denne undersøkelsen gikk skillet på 100 milliarder euro i sum eiendeler. Heller ikke i denne undersøkelsen kan man si at de norske bankene vil bli definert som store. Det er kun én bank i Norge som kan defineres som stor, nemlig DNB Bank ASA, men siden det er kun én bank vil vi likevel sammenligne de norske bankene med de små bankene i denne undersøkelsen.

5.3 IFRS 9: utfordringer ved anvendelsen

5.3.1 Innledning

I dette delkapittelet skal vi ta for oss de sentrale utfordringene ved anvendelsen av tapsavsetningsreglene i IFRS 9.

5.3.2 Fremtidsrettet informasjon

For å beregne forventede tap etter IFRS 9 er man avhengig av å benytte seg av fremtidsrettet informasjon, mens etter IAS 39 blir bruken av fremtidsrettet informasjon svært begrenset. IFRS 9 har få retningslinjer for innhenting og bruken av fremtidsrettet informasjon. Det er derfor opp til hver enkelt bank å avgjøre hvordan de skal innhente informasjon og hvordan den skal benyttes.

Bankene vil etter IFRS 9 i utgangspunktet være nødt til å innhente fremtidsrettet informasjon om alle utlån. Den fremtidsrettede informasjonen skal benyttes sammen med historisk informasjon, som forfallsinformasjon, og annen informasjon om nåværende forhold for å kunne estimere forventede tap. Dersom det ikke er hensiktsmessig eller at det ikke er mulig å innhente mer fremtidsrettet informasjon om et eller flere utlån benyttes ofte bare forfallsinformasjon. Bruk av kun forfallsinformasjon kan føre til at tapsavsetningen kommer for sent ettersom økningen i kredittrisiko ofte oppstår i forkant av forfallstidspunktet.

Hvor mange kilder vil bankene benytte for å innhente fremtidsrettet informasjon?

I undersøkelsen til Deloitte ble bankene spurt om hvilke kilder de vil vurdere å bruke for å få informasjon om fremtidige makroøkonomiske forhold. De små bankene i undersøkelsen vil, sammenlignet med de store bankene, benytte seg av flere kilder for å finne informasjonen de trenger og vil ikke belage seg like mye på intern informasjon (Deloitte, 2016). Det er nokså naturlig ettersom de store bankene gjerne har flere ressurser og derfor tilgang på mer og bedre informasjon enn de små bankene. Ingen av de norske bankene vil regnes som store banker i denne undersøkelsen, og norske banker vil derfor sannsynligvis også benytte seg av flere kilder for å skaffe seg nødvendig fremtidsrettet informasjon.

Hvor mange scenarioer vil bankene benytte til å vurdere forventet tap?

Bankene i undersøkelsen til Deloitte ble spurt om hvor mange økonomiske scenarioer de planlegger å produsere til vurderingen av tapsavsetningen. 30-41% svarte at de, avhengig av type finansiell eiendel, kun planlegger å produsere ett scenario (Deloitte, 2016). At en så stor andel svarer at de kun vil produsere ett scenario trekkes frem som bekymringsverdig fordi et scenario med lav sannsynlighet kan gi store konsekvenser om det faktisk inntreffer. Både avstemningen i Storbritannia om Brexit og presidentvalget i USA fikk resultater som på forhånd ble vurdert som lite sannsynlig. Om man kun vurderer det scenarioet med størst sannsynlighet kan bankene potensielt gå glipp av informasjon av vesentlig betydning, og det er derfor viktig å vurdere alle mulige utfall av en fremtidig hendelse.

Hvorfor for er det viktig at bankene benytter fremtidsrettet informasjon?

Kritikken mot IAS 39 var i stor grad knyttet til at tapsavsetningene kom «too little, too late». Etter IFRS 9 må bankene benytte fremtidsrettet informasjon slik at økning i kredittrisiko oppdages før faktisk mislighold. Hvis fremtidsrettet informasjon ikke benyttes, og tapsavsetningene dermed ikke kommer tidligere enn tapshendelse, vil ikke implementeringen av IFRS 9 ha den ønskede effekten på regnskapet til bankene. Anskaffelse av relevant, god og presis fremtidsrettet informasjon vil være vanskelig og det vil være mange forhold som må vurderes og vektlegges riktig for at bankene skal få nytte av fremtidsrettet informasjon.

5.3.3 Uten unødig kostnad eller innsats

Vi har flere ganger nevnt at IFRS 9 krever at bankene skal benytte informasjon som er tilgjengelig uten unødig kostnad og innsats for blant annet å vurdere om det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko. IFRS 9 angir ingen spesifikk definisjon av hva unødig kostnad og innsats er, og det vil dermed variere hva bankene definerer som unødig kostnad og innsats.

Kost-nytte vurdering

Siden IFRS 9 ikke sier noe om hva som skal legges i «uten unødig kostnad og innsats» må bankene selv foreta en vurdering av om informasjonen de trenger er tilgjengelig uten unødig kostnad og innsats. Det betyr at bankene i mange tilfeller må foreta en kost – nytte vurdering av informasjonen de trenger. En kost – nytte vurdering går ut på at nytten ved informasjonen skal være høyere enn kostnaden og innsatsen, for å kunne forsvare at informasjonen innhentes. For eksempel vil bankene være villig til å ta større kostnader for å innhente relevant informasjon om store utlån enn for mindre, uvesentlige utlån. For enkelte typer utlån vil bankene også lettere kunne innhente informasjonen de trenger uten unødig kostnad og innsats.

Systemer og metoder

Bankenes ulike systemer og metoder for å vurdere kredittrisiko og forventet tap knyttet til utlån vil legge føringer på hvilken informasjon bankene har tilgjengelig. Det betyr at bankene ikke nødvendigvis sitter på samme informasjon, og vurderingen av hva som er unødig kostnad og innsats vil dermed kunne variere fra bank til bank. EY nevner i en rapport fra 2014 at mindre komplekse foretak muligens vil benytte mindre fremtidsrettet informasjon, enn mer komplekse foretak i anvendelsen av tapsavsetningsreglene i IFRS 9 (p. 48). En mulig forklaring kan være at mindre komplekse foretak vil vurdere mer informasjon til å kreve unødig kostnad og innsats. Det er derfor en risiko for at komplekse foretak får større tapsavsetning enn de mindre komplekse, ettersom de inkluderer mer informasjon (EY, 2014, p. 48). Banker vil gjerne være komplekse foretak, men likevel vil kompleksiteten variere mellom bankene. En mer kompleks bank vil kunne tenkes å benytte mer fremtidsrettet informasjon i estimeringen av tapsavsetningene sine, noe som vil føre til større tapsavsetninger, enn for en mindre kompleks bank som for eksempel kun benytter forfallsinformasjon.

Hva sier IAS 39?

Etter IAS 39 er det ikke et eksplisitt krav at bankene skal vurdere om informasjonen er tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats. Bankene skal etter IAS 39 vurdere om det er objektive indikasjoner på verdifall, og er derfor nødt til å vurdere hvor mye informasjon de trenger for å avgjøre om man har objektive indikasjoner på verdifall. Dermed vil det kunne tenkes at bankene allerede etter IAS 39 foretar en form for vurdering av om informasjonen er tilgjengelig uten unødig kostnad eller innsats.

5.3.4 Økning i kredittrisiko

En stor endring fra IAS 39 er at bankene etter IFRS 9 må vurdere om utlånene har hatt en vesentlig økning i kredittrisiko fra initial kredittrisiko. Etter IFRS 9 må bankene selv definere hva de anser å være en vesentlig økning i kredittrisiko. Forfallsinformasjon, som for eksempel 30 dager over forfall, vil gjerne bli benyttet sammen med annen historisk informasjon, informasjon om dagens forhold og fremtidsrettet informasjon til å vurdere økning i kredittrisiko knyttet til utlånene.

Hvordan vil bankene vurdere økning i kredittrisiko?

Bankene fra undersøkelsen til Deloitte, anser at en av hovedutfordringene med IFRS 9 er å vurdere hva som er en vesentlig økning i kredittrisiko (Deloitte, 2016, p. 6). Bankene i undersøkelsen listet opp hva de forventet at de ville bruke som definisjon og mål på vesentlig økning i kredittrisiko. Forfallsinformasjon er den faktoren flest banker vil benytte seg av for samtlige typer finansielle eiendeler (Deloitte, 2016, p. 6). Det er også andre faktorer som bankene vil vektlegge i avgjørelsen av om man har en vesentlig økning i kredittrisiko, blant annet kredittratinger og endringer i av vilkår i avtalene mellom partene (Deloitte, 2016, p. 42). For større utlån forventer mange av bankene å ha egne team som jobber med å identifisere eventuelle vesentlige økninger i kredittrisiko.

Undersøkelsen indikerer med andre ord at bankene vil benytte seg av ulike faktorer for å vurdere eventuelle endringer i kredittrisikoen. I avgjørelsen om en endring er vesentlig eller ikke må bankene sammenligne dagens kredittrisiko med den initiale kredittrisikoen, noe som kan gi noen snodige effekter på ellers like utlån.

Like utlån med ulik initial kredittrisiko

Dersom man har to identiske utlån, for eksempel der det første ble innregnet tidligere og til en lavere kredittrisiko enn det andre, vil man ved en økning i kredittrisiko raskere vurdere økningen til å være vesentlig for det første utlånet enn for det andre. Det betyr at man vil overføre det første utlånet til gruppe 2, mens det andre blir værende i gruppe 1. Det fører til at man har to identiske utlån, med samme kredittrisiko, i to ulike grupper og at tapsavsetningene dermed blir beregnet på forskjellig måte. Forskjellsbehandlingen av to ellers like utlån vil kunne skape forvirringer for brukerne av regnskapet (se 5.5.3).

5.3.5 Definisjon på mislighold

I følge IFRS 9 er det opp til bankene selv å velge en definisjon på mislighold, men standarden presiserer at et minstekrav er 90 dager over forfallsdato. Risikoen for ulik definisjon og bruk av misligholdsdefinisjonen er blant annet at utlånene ikke blir riktig plassert i gruppe 2 og gruppe 3. Selv under dagens regler kan det være et problem at bankene har ulik informasjon og kriterier for mislighold. Ettersom kriterier for å kategorisere utlån i gruppe 3 kan sammenlignes med dagens krav på mislighold og tapsavsetning, kan det tenkes at forskjellene mellom bankene finnes. Bankundersøkelsen til Deloitte viser at 94% av bankene forventer at definisjonene på mislighold vil være sammenlignbare mellom bankene (2016). Grunnene som trekkes frem i undersøkelsen er at regulatoriske krav, benchmarking av andre banker og revisor vil påvirke definisjonen av mislighold og gjøre de ulike definisjonene sammenlignbare (Deloitte, 2016).

Selv om bankene kan velge hvordan de vil definere mislighold forventes det derimot ikke at overgangen til IFRS 9 vil endre forskjellene mellom bankene knyttet til mislighold. En av grunnene er at måten mislighold vurderes under dagens regelverk, med objektive indikasjoner, vil kunne videreføres under IFRS 9. Vi forventer derfor at det vil være større forskjeller i definisjonen av vesentlig økning i kredittrisiko og at det vil få større konsekvenser enn misligholdsdefinisjonen.

5.3.6 Beregningen av forventet tap

Det siste vi vil trekke frem ved anvendelsen av IFRS 9 er at bankene etter standarden må tapsavsette for forventet tap på alle utlån, og dermed må bankene endre måten de beregner tapsavsetningene sine.

Hva må bankene ta hensyn til ved beregningen av forventet tap?

Summen av alle mulige tap, vektet etter sannsynligheten og neddiskontert til dagens verdi, er det som IFRS 9 anser å være forventede tap. Vurderingen av kredittrisiko bestemmer om bankene skal utregne forventet tap for de neste 12 månedene eller over hele levetiden til utlånene.

Hva er utfordringene for bankene ved beregning av forventede tap?

IFRS 9 sier ikke spesifikt hvordan bankene skal beregne forventet tap, kun prinsipielt hvilke hensyn og vurderinger bankene må ta. Under dagens krav til objektive indikasjoner kan bankene muligens enklere beregne ut hva tapet er, fordi man i større grad vet hva tapet faktisk blir. Like enkelt blir det ikke under IFRS 9, fordi bankene må estimere mulige fremtidige mislighold og sannsynligheten for disse, basert på blant annet usikker fremtidsrettet informasjon. I noen tilfeller vil utfallet ved mislighold tilsvare bokført verdi, men det er ikke nødvendigvis alltid tilfellet. For eksempel vil det ved en konkurs variere hvor stor del av verdien av utlånet bankene får igjen. Beregningen av forventede tap kan dermed være en stor utfordring for bankene.

5.3.7 Avslutning

I dette kapitlet har vi tatt for oss sentrale utfordringer ved anvendelsen av tapsavsetningsreglene i IFRS 9. En av de mest sentrale utfordringene ved anvendelsen av IFRS 9 er at bankene skal avsette for forventet tap på alle utlån. For å møte kravene i IFRS 9 må bankene benytte *fremtidsrettet informasjon*, noe som kan være utfordrende fordi de blant annet må ta hensyn til usikker informasjon og vurdere om informasjonen kan innhentes *uten unødig kostnad eller innsats*. Informasjonen bankene innhenter skal blant annet benyttes for å vurdere om utlånene har hatt en *vesentlig økning i kredittrisiko*, noe som kan gi snodige effekter på ellers like utlån, og for å beregne utlånenes tapsavsetninger. Både vurderingen av kredittrisiko og beregningen av utlånenes tapsavsetninger vil også være krevende for bankene.

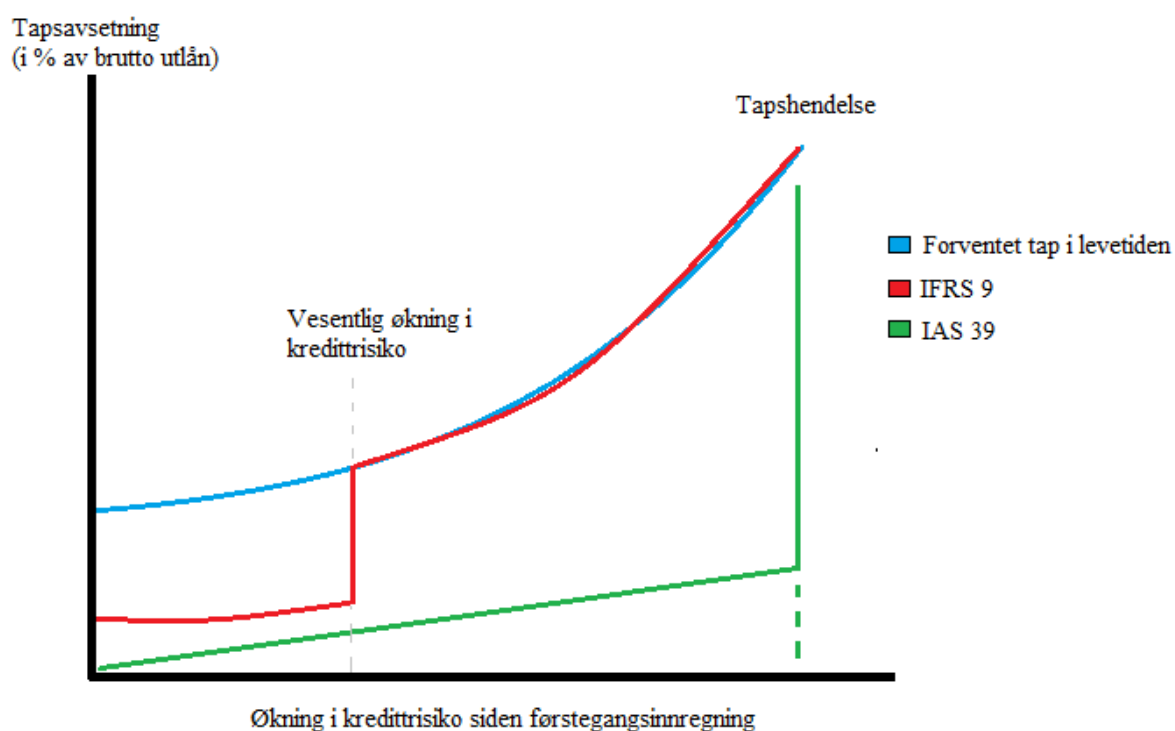
5.4 Tapsavsetning: forskjeller mellom IAS 39 og IFRS 9

5.4.1 Innledning

Hovedforskjellene mellom IAS 39 og IFRS 9 er, som vi har vært inne på i de foregående kapitlene, at IFRS 9 krever tapsavsetninger for alle utlån, enten for 12 måneder eller for livstid, som bygger på fremtidsrettet informasjon og en vurdering av økning i kredittrisiko ut i fra initial kredittrisiko. Teoretisk sett skal det føre til at tapsavsetningene etter IFRS 9 økes i forhold til tapsavsetningene i IAS 39, fordi man etter IFRS 9 fortsatt skal avsette for konstaterte tap slik som IAS 39 krever, og i tillegg avsette for forventede tap.

5.4.2 Sammenligning

Forskjellene mellom IAS 39 og IFRS 9 kommer tydeligere frem i figuren under.



Figur 5-1: IFRS 9 VS IAS 39. Basert på en illustrasjon av IASB (2013, p. 9)

Figuren illustrerer hvordan tapsavsetningen blir for et enkelt utlån etter IFRS 9 (rød) og IAS 39 (grønn). I tillegg er det inkludert en linje for det forventede tapet i levetiden til utlånet (blå linje). Den blå linjen representerer IASB sitt første utkast til nye tapsavsetningsregler, der tapsavsetningene skulle settes ut ifra beste estimat på forventede tap over hvert enkelt utlåns

levetid (Madsen, 2015). Selv om utkastet ble ansett for å være teoretisk godt ble det forkastet fordi man mente at modellen med individuell vurdering for alle lån ble for komplisert i praksis.

Både etter IAS 39 og IFRS 9 skal utlånet førstegangsinnregnes til virkelig verdi. I den etterfølgende målingen er det kun etter IFRS 9 man skal hensynta forventede tap. Det kan ses ut i fra figuren over, hvor IFRS 9 alt innledningsvis har høyere tapsavsetning enn IAS 39.

Selv om kredittrisikoen knyttet til utlånet økes, kan man etter IAS 39 kun avsette for tap på utlånet når man har en objektiv tapshendelse. Ut ifra figuren over ser vi at tapsavsetningene etter IAS 39 er betydelig lavere enn forventede tap over utlånets levetid. Det betyr at man i regnskapet klart vil overvurdere utlånets verdi frem til man har en objektiv tapshendelse og undervurdere tapsavsetningene. I perioden før den vesentlige økningen i kredittrisiko vil man også etter IFRS 9 ha tapsavsetninger som ligger vesentlig under det forventede tapet over levetiden. Etter IFRS 9 øker tapsavsetningen først idet man har en vesentlig økning i kredittrisikoen til utlånet. Tapsavsetningen økes slik at den avspeiler forventede tap over utlånets levetid, og IFRS 9 vil deretter samsvare med linjen for forventede tap over levetiden. Det betyr at man etter IFRS 9 kan innregne større, forventede, tap tidligere enn etter IAS 39.

Hvor går grensen mellom incurred loss og expected loss?

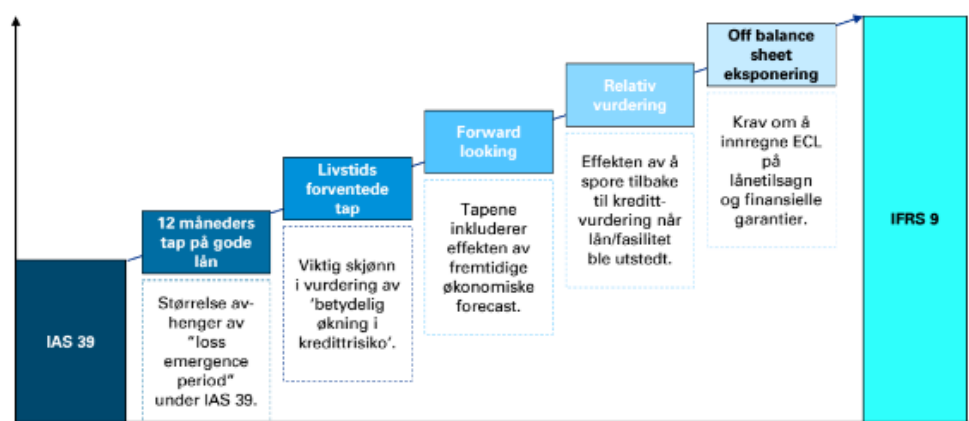
Selv om man etter IAS 39 skal ha objektive indikasjoner på tap kan det være vanskelig å se hvor grensen går mellom incurred loss og expected loss. Enkelte av de objektive indikasjonene kan knyttes til faktisk mislighold, mens andre i større grad kan sies å være en forventning om mislighold. En kan lettere bedømme for eksempel et kontraktsbrudd som en klar objektiv indikasjon på verdifall, mens endringer i markedsforhold må vurderes i de enkelte tilfellene. For eksempel vil en konkurs i en viktig hjørnestensbedrift i et lokalsamfunn få store konsekvenser for foretak med tett tilknytning til bedriften. For bankene vil konkursen kunne anses som en objektiv indikasjon på at de tilknyttede foretakene vil få finansielle problemer og dermed misligholde lånene sine. I en slik situasjon er det lettere for banken å se hvilke foretak som blir påvirket av konkursen, enn en generell nedgangskonjunktur, der påvirkningen på bankenes utlån er mer usikker. Ved en generell nedgangskonjunktur, som for eksempel oljekrisen, kan dette ikke anses for å være en objektiv indikasjon på verdifall, fordi konsekvensene og påvirkningen på utlånene er for usikker. Etter IFRS 9 vil man derimot kunne avsette for forventede tap også i svært usikre situasjoner. Det er derimot ikke alltid like lett å se forskjellen mellom de objektive indikasjonene og forventet tap, slik at det vil finnes

gråsoner. Denne gråsonen bidrar til usikkerhet rundt hvilken betydning IFRS 9 faktisk vil ha for bankene, og deres tapsavsetninger.

Hva blir total effektene ved overgangen fra IAS 39 til IFRS 9?

Figuren under viser hvordan ulike aspekter ved IFRS 9 fører til at tapsavsetningene øker i forhold til IAS 39.

Effekter ved overgang fra IAS 39 til IFRS 9



Figur 5-2: Effekter ved overgang fra IAS 39 til IFRS 9 (KPMG, 2016)

I teorien vil overgangen til IFRS 9 føre til at bankenes tapsavsetninger øker fordi man øker omfanget for hva bankene skal avsette for, ved at man etter IFRS 9 skal tapsavsette for forventede tap for alle utlån, enten for de neste 12 månedene eller for levetiden. For at tapsavsetningene skal øke er man i praksis derimot avhengig av at bankene møter utfordringene i IFRS 9s tapsavsetningsregler. For at man etter IFRS 9 skal kunne ta hensyn til forventede tap tidligere enn ved IAS 39, er man avhengig av at man har fremtidsrettet informasjon. Slik informasjon er ikke alltid like lett å få tak i, og det kan være knyttet stor usikkerhet til om informasjonen faktisk stemmer (se 5.3). Man er heller ikke pliktig til å samle inn fremtidsrettet informasjon dersom man anser innhenting til å kreve en unødig kostnad og innsats. I enkelte tilfeller er det heller ikke slik at man kan forutse eventuelle svingninger i markedspriser og i markedets sykluser, og man får dermed ikke innregnet denne informasjonen i tapsavsetningene. Dersom man ikke har den nødvendige informasjonen til å konstatere en vesentlig økning i kredittrisiko, vil man ikke overføre utlånet fra gruppe 1 til gruppe 2 eller 3 og IFRS 9 vil dermed ikke gi den fulle effekten man ønsker. Sagt på en annen måte er det usikkert hvor bankene vil legge tapsavsetningene sine på linjen mellom konstaterte tap, tilsvarende IAS 39, og fullstendig utregning av forventet tap, etter IFRS 9.

Hvorfor forventer man at volatiliteten i regnskapet vil øke?

Ved stabile forhold vil økningen i tapsavsetninger etter IFRS 9 kun være en engangseffekt i det regnskapsåret standarden implementeres. Selv om tapsavsetningene øker vil effekten på resultatet gjennomsnittlig være det samme under stabile forhold. Forventede tap vil variere med ny informasjon, og dermed vil tapsavsetningene i ulike perioder variere etter konjunktursvingninger i markedet og øke volatiliteten i regnskapet. I en undersøkelse gjort av EBA forventer 75 % av bankene at volatiliteten i regnskapet vil øke som følge av implementeringen av IFRS 9 på grunn av en såkalt *klippeeffekt* (European Banking Authority, 2016). Klippeeffekten innebærer at man har en dobbelteffekt når man overfører et utlån mellom gruppe 1 og gruppe 2 eller 3 (Madsen, 2015, pp. 43-44). Grunnen til dobbelteffekten er at ved en vesentlig økning i kredittrisiko økes forventningene til tap samtidig som man overfører utlånet fra å tapsavsette for forventet tap over de neste 12 månedene til å tapsavsette for hele levetiden (Madsen, 2015, pp. 43-44). Ved nedgangskonjunkturer vil denne dobbelteffekten kunne føre til at tapsavsetningen øker i veldig stor grad hvis det er lave forventninger til tiden fremover. Samtidig vil tapsavsetningene bli betydelig redusert i etterkant når forventningene blir bedre (Madsen, 2015, pp. 43-44). Klippeeffekten vil derfor føre til økt volatilitet i regnskapet.

5.4.3 Avslutning

Det at tapsavsetningene kommer tidligere, etter IFRS 9, enn faktisk tap er noe som er ønsket av mange ettersom tapsavsetningene etter IAS 39 ofte ble beskrevet som «too little, too late». Tapsavsetningene forventes å øke under IFRS 9 fordi man skal ta hensyn til forventede tap for alle utlån. Ved stabile forhold vil dette kun være en engangseffekt i regnskapet det året standarden implementeres. Det som vil endre seg er at klippeeffekten vil føre til at volatiliteten i regnskapet øker. Effekten på resultatet og balansen vil derfor mest sannsynlig variere i større grad enn tidligere, noe som igjen vil påvirke nøkkeltallene.

5.5 IFRS 9: beslutningsinformasjon

5.5.1 Innledning

Et av formålene med IFRS er å sikre at brukerne av regnskapet får god informasjon både for kontroll – og beslutningsformålet. Det er derfor viktig at tallmaterialet er godt utarbeidet og at det gis tilstrekkelig informasjon om de bakenforliggende vurderingene som er gjort.

5.5.2 Ivaretar IFRS 9 kontroll- og beslutningsformålet?

IAS 39 ble kritisert for å ikke ivareta investorenes beslutningsformål godt nok. Fra kapittel 3 har vi sett at for at beslutningsformålet skal være ivaretatt må brukerne av regnskapet få informasjon om kommende perioder. IAS 39 kan sies å være rettet mer mot et kontrollformål, mens det kan diskuteres om IFRS 9 i mindre grad ivaretar kontrollformålet. Regnskapet etter IFRS 9 vil inneholde informasjon om kommende perioder og kan på den måten anses som mindre egnet for å evaluere bankens og ledelsens prestasjon i de foregående periodene. Imidlertid kan informasjon om kommende perioder gi brukerne av regnskapet nyttig informasjon om bankenes utlånspolicy. Det betyr at regnskapet kan gi en pekepinn på hvilke risikoer banken tar. Med andre ord kan inkludering av informasjon om kommende perioder avsløre dårlig bankhåndverk, og derfor i teorien også ivareta kontrollformålet.

IFRS 9, som inkluderer informasjon om kommende perioder i regnskapet ved å inkludere forventede tap, kan i teorien sies å ivareta beslutningsformålet bedre enn IAS 39. I praksis er det derimot flere utfordringer banken må imøtekomme for å sikre brukerne god beslutningsinformasjon, for både kontroll- og beslutningsformålet.

5.5.3 Hvilken informasjon gir tapsavsetningene brukerne?

God beslutningsinformasjon baserer seg blant annet på hvordan bankene har benyttet seg av den tilgjengelige informasjonen og hvilke vurderinger som er tatt ved beregningen av tapsavsetningene. Tapsavsetningene bygger på estimater og forventninger til fremtidige tap, og et stort problem er at det er nærmest umulig å vite hvordan utviklingen vil være i tiden fremover, selv med all informasjon tilgjengelig. Det betyr at to banker som har samme informasjon tilgjengelig, og alt annet like, vil likevel kunne få ulike tapsavsetninger basert på hvordan de vurderer og vekter informasjonen. Det betyr ikke nødvendigvis at den enes estimat er bedre enn den andres, bare at bankene har vurdert informasjonen ulikt. Det kan by på

problemer for brukerne ved sammenligning av bankene. Generelt kan det tenkes at en mer prinsippbasert løsning vil vanskeliggjøre sammenligning av ulike banker fordi bankene i større grad selv kan velge hvordan tapsavsetningene skal gjennomføres enn etter en mer regelbasert løsning. Det er derfor viktig at det kommer klart frem hvordan bankene velger å tapsavsetter etter IFRS 9 i opplysningene bankene gir brukerne.

Et annet problem er at bankenes beregninger av forventet tap ikke nødvendigvis er et godt estimat. Flere studier peker på at mennesker er dårlige til å predikere og lage estimater (Kinserdal, 2015). Grunnene til at man er dårlig på predikere og å lage estimater er blant annet at man har en tendens til å basere seg for mye på historisk informasjon når man predikerer fremtidige hendelser og utfall. Man ser etter et mønster som ikke finnes og antar (u)avhengighet der den ikke finnes (Kinserdal, 2015). Det er derfor en risiko for at bankenes beregninger av forventede tap ikke vil gi et godt grunnlag som beslutningsinformasjon.

Forstår brukerne bankenes tapsavsetninger?

Ettersom tapsavsetningene i stor grad er avhengig av bankens vurderinger og estimater er det desto viktigere at brukerne av regnskapet forstår hvordan tapsavsetningene blir fastsatt. Det at tapsavsetningene blir beregnet basert på subjektive vurderinger av usikker fremtidsrettet informasjon kan være vanskelig for brukerne å forstå. Noe som kan virke litt meningsløst for brukerne av regnskapet er at to ellers like utlån kan plasseres i ulike grupper og vurderes ulikt fordi utlånene ble innregnet på ulike tidspunkt og til ulik initial kredittrisiko (se 5.3.5). Det logiske for brukerne av regnskapet vil være at like utlån skal behandles *likt*. IFRS 9 kan dermed skape forvirring med tanke på *hvordan* man plasserer de ulike utlånene, og man kan risikere at beslutningsinformasjonen til brukerne vil bli mindre god fordi brukerne vil kunne tro at det er store forskjeller i kredittrisiko for gruppe 1 og gruppe 2 og 3. Selv om man etter IFRS 7 har krav til hvilke opplysninger regnskapet skal gi brukerne, vil denne forskjellsbehandlingen være vanskelig å forstå for brukerne. Selv om tilleggsopplysninger ikke vil gi brukerne mer forståelse på dette området, vil opplysningene generelt være nyttige for at brukerne skal kunne forstå vurderingen av kredittrisiko og estimeringen av tapsavsetningene.

5.5.4 Opplysninger: IFRS 7 & EDTF

IFRS 7: Finansielle instrumenter – Opplysninger

Det er viktig at brukerne får nok informasjon for å forstå vurderingene som ligger bak bankenes tapsavsetninger. Derfor har IASB utgitt standarden IFRS 7: Finansielle instrumenter

– Opplysninger. Formålet med denne standarden er å gi brukerne av regnskapet informasjon og innsikt, slik at de kan vurdere bankenes utlån og hvilken betydning de har for bankens stilling og inntjening (IFRS 7, 1). IFRS 7 stiller flere krav til hvordan risikostyring og tapsavsetninger skal framkomme i bankenes regnskap. Vi går kun inn på de opplysningene som kreves i forbindelse med de utfordringene vi har sett på knyttet til IFRS 9.

Det må blant annet fremstilles tilstrekkelig informasjon i regnskapet om hvordan banken beregner forventede tap på utlånene. Av denne grunnen må brukerne gis informasjon om hvilke inndata, antakelser og estimeringsteknikker bankene benytter (IFRS 7, 35). Det inkluderer hvordan banken benytter fremtidsrettet informasjon for å beregne tapsavsetningene. Bankene må også gi brukerne informasjon om hva de anser som mislighold og vesentlig økning i kredittrisiko, og begrunne hvorfor disse definisjonene er valgt (IFRS 7, 35). Hvis banken har utlån der tapsavsetningene gjøres på gruppenivå, skal det fremgå av regnskapet hvordan banken har gruppert utlånene i ulike grupper (IFRS 7, 35). De påkrevde opplysningene må enten fremkomme i regnskapet, typisk i balanseoppstillingen eller i noteopplysningene, eller en annen utgivelse som kommer på samme tid og er tilgjengelig for brukerne (IFRS 7, 35).

EDTF

IFRS 7 sine opplysningskrav kan sies å være vage. Derfor har organisasjonen Financial Stability Board (FSB) etablert et utvalg, kalt Enhanced Disclosure Task Force (EDTF). Utvalget har som formål å forbedre opplysningene knyttet til markedsforhold og risiko, inkludert å styrke sammenlignbarheten av opplysninger mellom bankene (FSB, 2012). Den første rapporten kom i 2012, men ettersom IFRS 9 ble utgitt i ettertid og kom med noen helt nye problemstillinger var det behov for tillegg og endringer av den originale rapporten, som inneholdt 7 prinsipper og 32 anbefalinger. Tillegget inkluderer blant annet retningslinjer for før, under og etter implementeringen av IFRS 9 for banker (Deloitte, 2015). Prinsippene og anbefalingene fra rapportene er kun ment for å støtte og veilede bankene i utarbeidelsen av deres opplysninger etter IFRS 7. Prinsippene går blant annet ut på at opplysningene skal være forståelige, balanserte, omfattende, relevante, konsistente over tid og sammenlignbare med andre banker (EDTF, 2015).

Hvorfor er det viktig at bankene gir gode opplysninger til regnskapsbrukerne?

IFRS 7 og EDTF påpeker at det er viktig at bankene jobber for at opplysningene knyttet til risiko og tapsavsetningene blir så gode og forståelige som mulig for brukerne av regnskapet.

Regnskapet skal gi innsikt i banken og ha en kvalitet som skaper tillitt mellom bankene og brukerne av regnskapene. Hvis brukerne av regnskapet ikke forstår risikoen tilknyttet utlånene eller hvordan forventet tap er beregnet vil det skape en usikkerhet til bankene. Det er også viktig at opplysningene mellom bankene er sammenlignbare, spesielt når praksisen av IFRS 9 ser ut til å bli til dels ulik. For eksempel kan to banker med identiske utlån anvende IFRS 9 ulikt og dermed få ulike tapsavsetninger, da er det viktig at det gis nok informasjon slik at brukerne forstår at risikoen knyttet til utlånene i realiteten er den samme selv om tapsavsetningene er ulike. EDTFs prinsipper og anbefalinger vil kunne bidra med å styrke kvaliteten og sammenlignbarheten til opplysningene om utlånene. Det er usikkert hvor mange norske banker som benytter seg av EDTF, men de som velger å gjøre det vil få bedre opplysninger enn de som ikke gjør det.

5.5.5 Avslutning

I dette delkapittelet har vi diskutert om IFRS 9 faktisk gir brukerne god nok informasjon, både for kontroll og beslutningsformålet. For det første må vurderingene og estimatene bak bankenes tapsavsetninger være basert på fremtidsrettet informasjon og riktige vurderinger fra bankene slik at informasjonen som brukerne får er av *god kvalitet*. For det andre må brukerne *forstå* hvordan tapsavsetningene blir fastsatt, slik at kan sammenligne banker som anvender IFRS 9 ulikt. For å sikre at brukerne får den informasjonen de trenger er det viktig at bankene følger kravene i IFRS 7 på best mulig måte.

5.6 Avslutning

I dette kapittelet har vi sett på hvilke sentrale utfordringer anvendelsen av tapsavsetningsreglene i IFRS 9 gir bankene og hvilke reelle endringer overgangen fra IAS 39 til IFRS 9 medfører. Vi fokuserte særlig på bruken av fremtidsrettet informasjon og definisjonen av vesentlig økning i kredittrisiko. Videre tok vi for oss hva forskjellene på tapsavsetningene mellom IAS 39 og IFRS 9 er, og om IFRS 9 gir brukerne god nok beslutningsinformasjon.

6. IFRS 9: Regnskapsmessige konsekvenser for norske banker

6.1 Innledning

I dette kapitlet skal vi ta for oss hvilken påvirkning de norske bankene kan forvente at IFRS 9 vil medføre for tapsavsetningene. Vi tar for oss et utvalg norske forretnings – og sparebanker hvor vi vil se på dagens nøkkeltall knyttet til tapsavsetningene og om det er forskjeller mellom disse. Deretter ser vi på ulike risikoer i norsk økonomi som etter IAS 39 ikke gir særlige utslag i regnskapet, men som kunne ha gitt utslag etter IFRS 9. Avslutningsvis vil vi se på tre andre aspekter som IFRS 9 kan få konsekvenser for.

6.2 Påvirkning på tapsavsetningene

6.2.1 Innledning

I dette delkapitlet skal vi forsøke å få en forståelse av hvilken påvirkning IFRS 9 vil ha på bankenes tapsavsetninger for utlån. Vi skal først se på hva de norske bankene forventer, for deretter å ta for oss hva ulike internasjonale undersøkelser sier om forventningene til tapsavsetningene. Til slutt skal vi ta for oss hvilke endringer National Australian Bank (NAB) faktisk fikk ved implementeringen av IFRS 9.

6.2.2 Hva mener og tror de norske bankene?

For å finne informasjon om de norske bankenes vurdering av IFRS 9 har vi benyttet oss av årsrapportene for 2015, fordi kvartalsrapportene fra 2016 ikke inneholder informasjon om IFRS 9 og vi har heller ikke funnet andre uttalelser fra bankene.

Ved årsslutt 2015 er det ingen av de norske bankene som kan anses for å ha kommet langt i implementeringen av IFRS 9. De fleste bankene nevner kun implementeringen av IFRS 9 overfladisk og hvilke endringer som kreves. Enkelte banker nevner også kort at det forventes at tapsavsetningene vil øke som en konsekvens av implementeringen. Det er dermed vanskelig å si hvilke konsekvenser de norske bankene faktisk forventer som følge av implementeringen, basert på årsrapportene. Vi vil derfor se på hva internasjonale banker forventer.

6.2.3 Hva forventer de internasjonale bankene?

Undersøkelsene fra Deloitte og European Bank Authority (EBA) viser at bankene generelt forventer økninger i tapsavsetningene. Deloittes undersøkelse viser at bankene forventer en økning i tapsavsetningene på inntil 25% på de finansielle eiendelene (Deloitte, 2016), mens etter EBAs undersøkelse forventes det at tapsavsetningene i gjennomsnitt skal øke med inntil 18% sammenlignet med dagens tapsavsetninger (European Banking Authority, 2016).

Financial Compliance Group, et rådgivingselskap som hjelper banker med implementeringen av IFRS 9, har derimot ved en gjennomgåelse vist at bankene vil kunne få økte tapsavsetninger på opp til 30-40% på enkelte utlån (Trumpy, 2016). Hvor mye tapsavsetningene vil øke prosentvis avhenger av virksomhetsområdene til bankene, i tillegg til hvilke metoder og systemer de benytter seg av. Tapsavsetningene knyttet til usikrede forbrukslån kan tenkes å bli betydelig høyere enn tapsavsetningene for boliglån med pant i boligen. Enkelte bransjer er også mer risikoutsatt enn andre, for eksempel offshore-bransjen, og som dermed kan gi store tapsavsetninger etter de nye reglene i IFRS 9.

Det forventes altså at bankenes tapsavsetninger vil øke ved implementeringen av IFRS 9, men det er usikkert hvor stor økningen vil bli. Likevel er dette kun forventninger, og man bør derfor se hen til banker som alt har implementert standarden. En av disse bankene er Australias største forretningsbank, National Australia Bank (NAB).

6.2.4 National Australian Bank

NAB er underlagt regnskapsføring etter *Australian Accounting Standards Board (AASB)*, som har implementert IFRS-regelverket i sine standarder. Det er dermed få forskjeller mellom IFRS-reglene og AASB-standardene (IAS Plus, 2016). Effektene på NABs regnskaper ved implementering av IFRS 9 kan derfor benyttes til å prediktere effekten på de norske bankenes regnskaper.

Implementering og konsekvenser av IFRS 9

Banken vedtok å implementere IFRS 9 fra 1. oktober 2014, ettersom de har avvikende regnskapsår med års start 1. oktober (National Australia Bank, 2015). I mars 2015 kom NAB ut med et halvårsregnskap sammen med en presentasjon til investorene hvor konsekvensene av implementeringen av IFRS 9 fremkom (National Australia Bank, 2015). Presentasjonen viste at totale gruppevisetapsavsetninger økte med 725 millioner australske dollar (AUD) som

følge av de nye tapsavsetningsreglene. Det tilsvarer en økning i gruppevisetapsavsetninger på 27,5 % fra 2014 årsregnskapet.

Påvirkning på resultatet

Ettersom overgangen til IFRS 9 er en prinsippendring vil ikke økningen i gruppevisetapsavsetninger ved implementeringen få resultateffekt, men økningen vil gå direkte mot egenkapitalen. Det var imidlertid ikke tilfellet for NAB. I Australia har AASB et krav om at man skal avsette for forventede tap i *general reserve for credit losses* (GRCL). Reserven er en avsetning for forskjellen mellom totalt forventet tap over levetiden på alle utlån og regnskapsmessige tapsavsetninger (National Australia Bank, 2015). Endringen i tapsavsetningene som følge av implementeringen ble ført mot opptjent egenkapital, men siden man alt hadde avsatt for dette beløpet i GRCL ble effekten av økningen nøytralisert av en reversering fra GRCL på tilsvarende beløp. Etter IFRS reglene har man derimot ikke krav om å avsette for tap over levetiden for alle finansielle eiendeler, tilvarende GRCL. Det betyr at for en norsk bank vil en økning, tilsvarende den som NAB hadde, i tapsavsetningene føre til en reduksjon av opptjent egenkapital.

6.2.5 Avslutning

Det er stor enighet om at implementeringen av IFRS 9 vil gi økte tapsavsetninger. Det er likevel vanskelig å si *hvor stor* økningen faktisk kommer til å bli. Hvilken påvirkning standarden medfører for bankenes tapsavsetninger vil variere fra bank til bank, avhengig av hvilke typer utlån de har og hvilke bransjer utlånene knytter seg til.

6.3 Norske forhold

6.3.1 Innledning

I dette delkapittelet skal vi gå nærmere inn på et utvalg forretnings – og sparebanker i Norge. Vi vil se på nøkkeltall knyttet til tapsavsetningene for bankene i utvalget, og se på om det er forskjeller mellom forretnings – og sparebankenes tapsavsetninger. Avslutningsvis tar vi for oss ulike risikoer knyttet til norsk økonomi som etter IFRS 9 kunne gitt utslag i bankenes tapsavsetninger og hvilke risikoer IAS 39 og IFRS 9 kan ha for resultatutjevning.

6.3.2 Forretnings – og sparebanker i Norge

Man skiller i all hovedsak mellom to typer banker i Norge: forretningsbanker og sparebanker. Hovedforskjellen ligger i eierformen. En *forretningsbank* er en bank som drives som enten aksjeselskap eller som allmennaksjeselskap (Finansforetaksloven, 2015, §7-1), mens en *sparebank* er i utgangspunktet et foretak som ikke har eksterne eiere, men som er selveiende (Meinich, 2016). I Norge har vi omtrent 22 forretningsbanker, og 105 sparebanker med konsesjon i Norge (Finanstilsynet, 2016).

For banker som er registrert på børs som allmennaksjeselskap eller banker som har grunnfondsbevis registrert på børs, kreves det at de fører regnskapene sine etter IFRS. Andre banker kan selv velge om de vil følge den norske regnskapsloven, IFRS eller forenklet IFRS. (Regnskapsloven, 1998, §3-9).

6.3.3 Utvalg og tapsavsetninger

Vi skal nå presentere hvordan tapsavsetningene for norske IFRS banker er i dag. For å kunne dra slutninger fra regnskapstallene har vi valgt å benytte oss av et utvalg av både forretnings – og sparebanker. Vi vil undersøke om det er forskjeller i tapsavsetningene til disse basert på regnskapstall i perioden 2012-2015, og se på mulige grunner til og konsekvenser av forskjellene.

Begrunnelse for utvalget

Vi valgte utvalget av bankene våre med utgangspunkt i to nøkkeltaloversikter for norske banker i 2015 utarbeidet for forretnings- og sparebanker av Finans Norge, som er hovedorganisasjonen for finansnæringen i Norge (Finans Norge, 2016). Ut i fra oversiktene valgte vi ut de 10 største forretnings – og sparebankene i forvaltningskapital i 2015. Det betyr at bankene vi benytter oss av i oppgaven ikke nødvendigvis er de største i Norge. Grunnen til at vi i utgangspunktet ikke tok med alle forretningsbankene som benytter seg av IFRS, er at disse bankene er svært små og kan påvirke resultatene i resten av oppgaven på en kunstig måte.

Vi har kun sett på tall for den norske bankvirksomheten, herunder morselskapet, og ikke bankkonsernet som helhet. Grunnen til at vi ikke ser på konserntall er at konsernregnskaper vil inkludere en rekke foretaksområder som ikke nødvendigvis sier noe om bankvirksomheten.

Det blir også vanskelig å sammenligne de bankene vi velger oss ut, hvis vi benytter oss av konserntall fordi de ulike konsernene har ulike virksomhetsområder.

Utvalg av bankene

Oversikten fra Finans Norge som omhandlet forretningsbankene inkluderte ikke tall for Nordea Bank Norge ASA (Finans Norge, 2016), men siden dette er Norges nest største forretningsbank valgte vi å legge inn tall for Nordea selv (Nordea Bank Norge ASA, 2016). Dermed stod vi igjen med disse bankene:

Forretningsbanker		Sparebanker	
Bank	Forvaltningskapital	Bank	Forvaltningskapital
1 DNB Bank ASA	1 965 418 620	Sparebank 1 SR Bank ASA	182 342 000
2 Nordea Bank Norge ASA	573 994 000	SpareBank 1 SMN	130 095 038
3 Santander Consumer Bank AS	125 534 542	Sparebanken Vest	105 950 354
4 Bank 1 Oslo AS	53 333 229	SpareBank 1 Nord-Norge	83 381 986
5 Bnbank ASA	29 248 079	Sparebanken Sør	78 479 997
6 Gjensidige Bank ASA	28 808 681	Sparebanken Hedmark	54 860 728
7 Storebrand Bank ASA	24 522 541	Sparebanken Møre	44 411 290
8 Landkreditt Bank AS	17 713 390	Sparebanken Sogn og Fjordane	36 919 439
9 Pareto Bank ASA	11 140 007	Sparebanken Øst	26 710 286
10 Voss Veksel- og Landmandsbank ASA	3 751 509	Helgeland Sparebank	23 801 585
SUM	2 833 464 598	SUM	766 952 703

Tabell 6-1: Oversikt over forretnings- og sparebankene i utvalget vårt (tall i 1000 kr)

Vi ser at den totale forvaltningskapitalen til forretningsbankene er betraktelig større enn sparebankenes forvaltningskapital. Det må ses i sammenheng med at man har mange sparebanker, mens man har få forretningsbanker hvor enkelte er av en betydelig størrelse. Vi vil heretter kun se på bankene i utvalget over.

6.3.4 Nøkkeltall for utvalget

Tar vi utgangspunkt i individuelle – og gruppevisetapsavsetninger kan man utarbeide flere nøkkeltall. Vi har valgt å utarbeide to av disse:

- Individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån, og
- Gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån

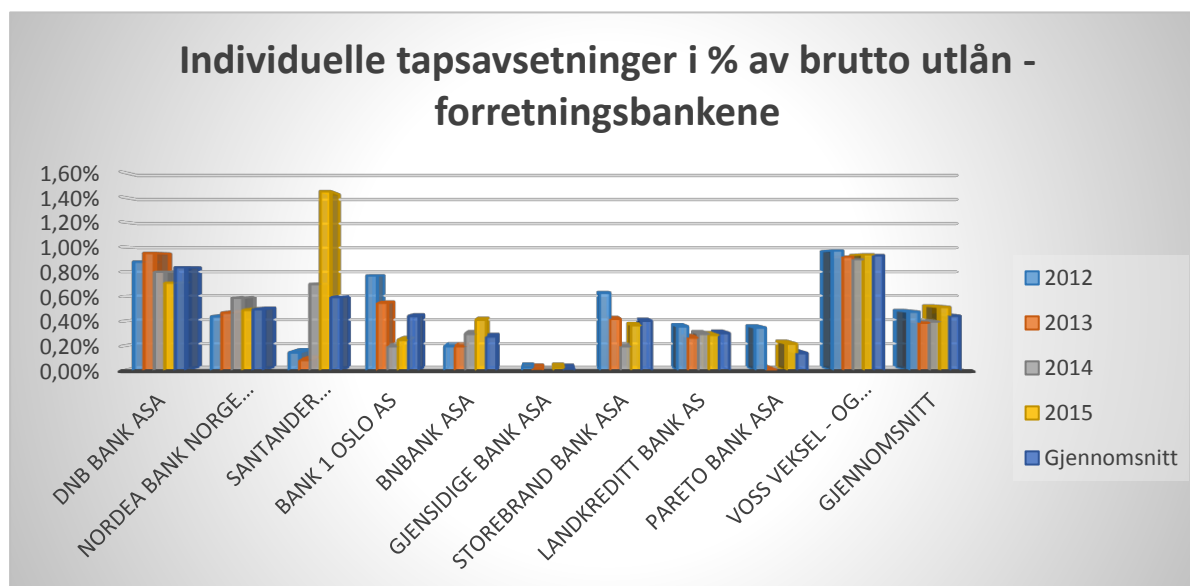
Ved å ta utgangspunkt i disse to nøkkeltallene håper vi å kunne si noe om hvordan bankene regnskapsmessig benytter henholdsvis individuelle – og gruppevisetapsavsetninger. Disse tallene kan også tenkes å gi innsikt i hvordan bankenes utlånsportefølje varierer i risiko

mellom bankene innad i gruppene, men også mellom gruppene. Vi vil videre i kapittelet undersøke om det er forskjeller på tapsavsetningene til forretningsbanker og sparebankene basert på regnskapstall i perioden 2012- 2015, og mulige grunner til og konsekvenser av forskjellene.

Forretningsbanker

I diagrammet under har vi utarbeidet en oversikt over forretningsbankenes individuelle – og gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån i perioden 2012-2015. For hver bank har vi utarbeidet et gjennomsnitt av nøkkeltallet for perioden, og vi har også inkludert bankenes totale gjennomsnitt år for år og for perioden. Vi tar først for oss individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån.

Individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån for forretningsbankene



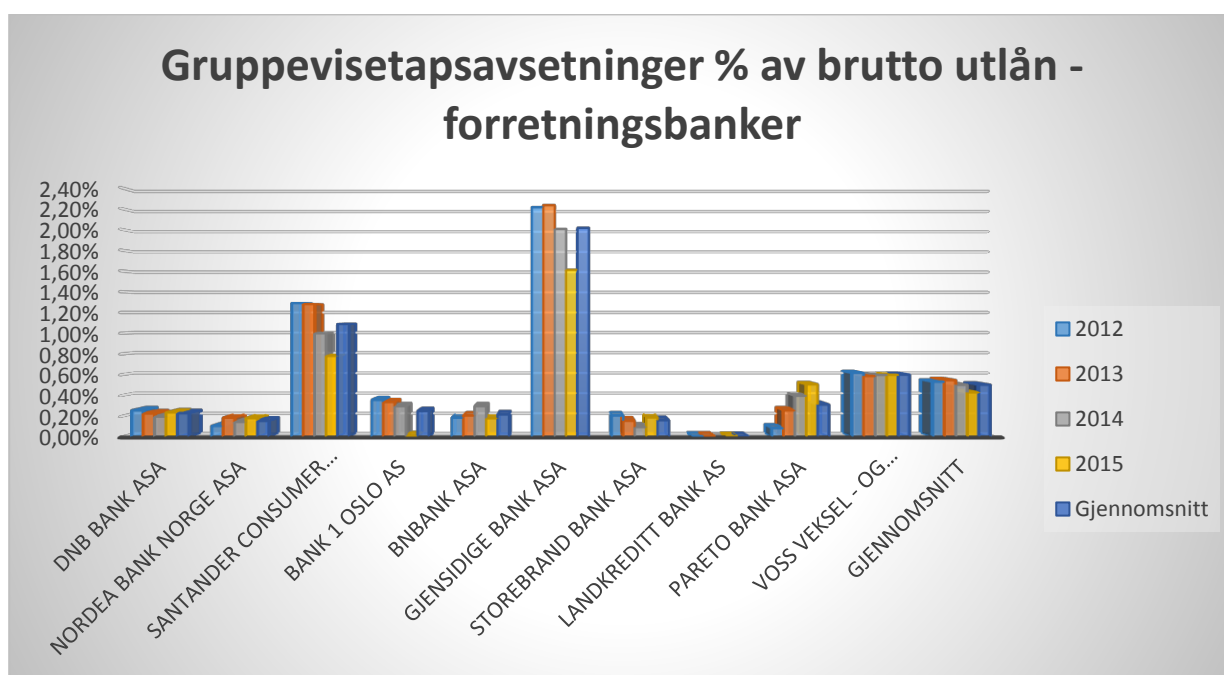
Figur 6-1: Individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån for forretningsbankene i utvalget

Mens enkelte banker, som Pareto Bank ASA, knapt har individuelle tapsavsetninger, har andre banker, som Voss Veksel- og Landmandsbank ASA, generelt høyere individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån. Bankenes totale gjennomsnitt for hele perioden 2012-2015 ligger på 0,45%, og varierer fra 0,39% til 0,52%. To banker som skiller seg ut fra resten av utvalget er Santander Consumer Bank AS og Gjensidige Bank ASA.

Hvilke forretningsbanker skiller seg ut med tanke på individuelle tapsavsetninger?

I perioden 2012 -2015 har *Santander Consumer Bank AS* flere perioder med vesentlig økning i de individuelle tapsavsetningene. Går man nærmere inn i årsregnskapene for disse periodene kommer det frem at den ene økningen skyldes en reklassifisering fra gruppebaserte tapsavsetninger til individuelle tapsavsetninger, mens den andre skyldes en fusjon. Det taler for at *Santander Consumer Bank AS* kanskje ikke kan benyttes som en representativ forretningsbank. *Gjensidige Bank ASA* skiller seg også ut fra de andre forretningsbankene, på den måten at deres individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån er relativt lavt sammenlignet med de andre bankene. For *Gjensidige Bank ASA* må disse tallene ses i sammenheng med tallene for gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån.

Gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån for forretningsbankene



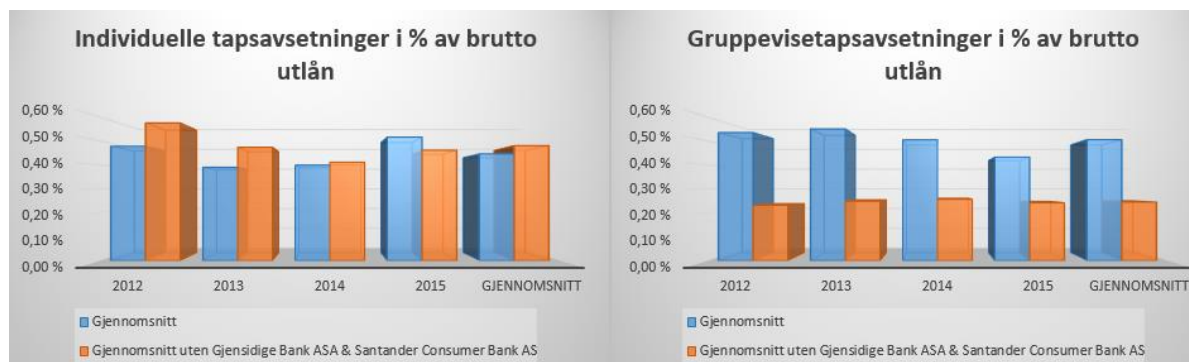
Figur 6-2: Gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån for forretningsbankene i utvalget

Den gjennomsnittlige avskrivningen over perioden 2012-2015 ligger på 0,51% og varierer fra 0,43% til 0,55%. Vi ser også her at to banker som, *Santander Consumer Bank AS* og *Gjensidige Bank ASA*, skiller seg vesentlig ut fra de andre.

Hvilke forretningsbanker skiller seg ut med tanke på gruppevisetapsavsetninger?

Både *Santander* og *Gjensidige* har vesentlig høyere gruppevisetapsavsetninger enn de andre bankene, henholdsvis gjennomsnittlig 1,09% og 2,01%. Ser vi på hvilke produkter *Santander*

og Gjensidige tilbyr kundene sine, ser vi at de i stor grad tilbyr forbrukslån og andre lån til private kunder, og i mindre grad fokuserer på lån til næring. Det gjør det naturlig at de i større grad har store gruppevisetapsavsetninger, fordi utlån til private i større grad blir vurdert på gruppenivå. Det kan derfor være hensiktsmessig å se på gjennomsnittene for utvalget både med og uten disse to bankene når vi skal sammenligne tapsavsetningene med sparebankene.



Figur 6-3: Individuelle - og gruppevisetapsavsetninger med og uten Gjensidige Bank ASA og Santander Consumer Bank AS

For individuelle tapsavsetninger ser vi at det ikke gir store utslag å ekskludere Santander og Gjensidige fra utvalget vårt. For gruppevisetapsavsetninger stiller situasjonen seg annerledes. For gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån sank bankenes gjennomsnitt over perioden fra 0,51% til 0,24%. Noe som kan tilsi at det er riktig å ekskludere Santander og Gjensidige fra utvalget vårt.

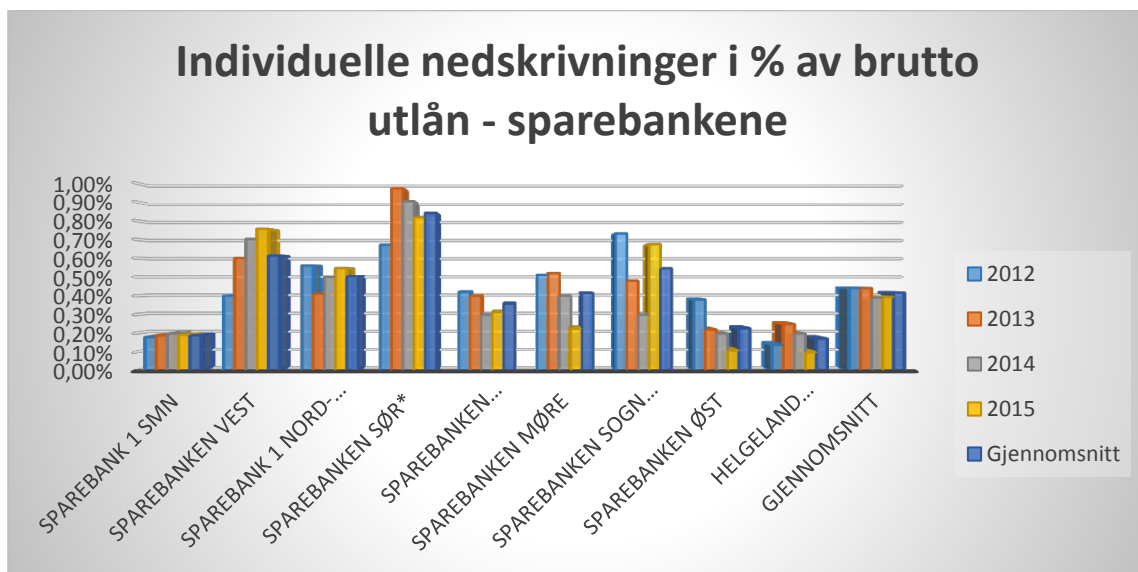
Forretningsbanker: Individuelle tapsavsetninger VS gruppevisetapsavsetninger

Sammenligner vi individuelle – og gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån så har forretningsbankene i gjennomsnitt høyere individuelle tapsavsetninger enn gruppevisetapsavsetninger. En naturlig forklaring på dette er at bankene ofte har store utlån til næringslivet der en individuell vurdering er mulig.

Sparebanker

Også for sparebankene har vi utarbeidet tilsvarende oversikter og diagrammer som for forretningsbankene. Diagrammene går over perioden 2012 – 2015, og inkluderer bankenes gjennomsnitt år for år og bankenes totale gjennomsnitt år for år og for perioden.

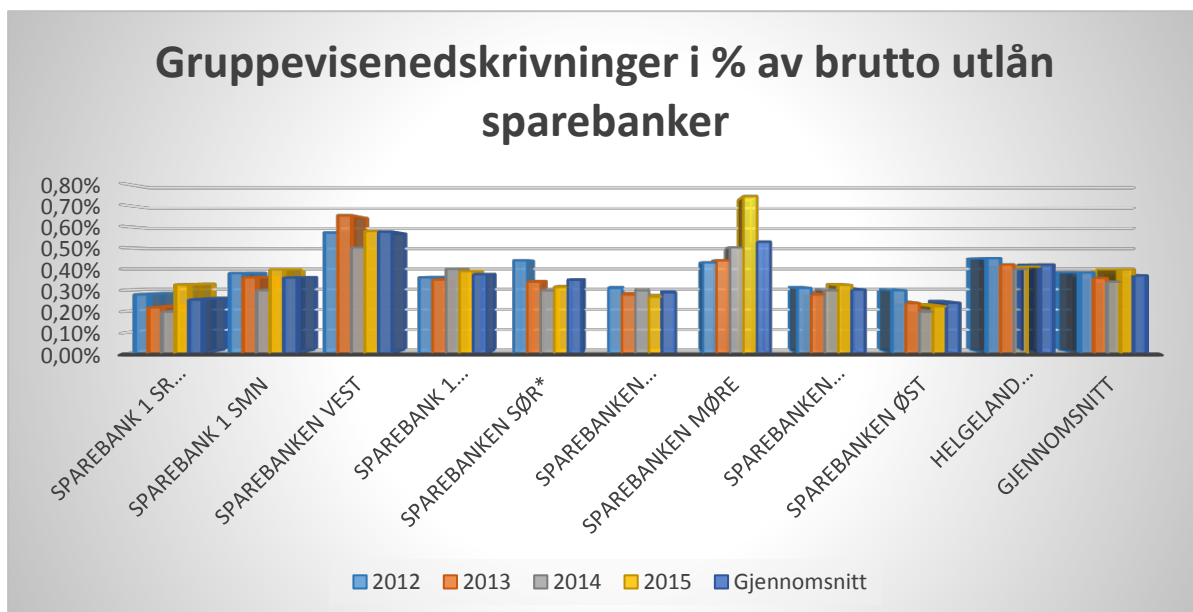
Individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån for sparebankene



Figur 6-4: Individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån for sparebankene i utvalget

Det er stor variasjon mellom bankene i perioden, men ingen banker skiller seg vesentlig ut fra de andre i størrelse fordi spredningen mellom bankene er jevn. Sparebankenes totale gjennomsnittlige individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån ligger på 0,42%, og varierer fra 0,39% til 0,44% i perioden.

Gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån for sparebankene



Figur 6-5: Gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån for sparebankene i utvalget

Den eneste banken som skiller seg ut er Sparebanken Møre som i 2015 hadde en vesentlig økning i gruppevisetapsavsetninger sammenlignet med 2014. I årsregnskapet til Sparebanken Møre i 2015 er det likevel ingen holdepunkter som skulle tilsi at denne økningen ikke skyldes normale svingninger i porteføljen.

Sparebanker: Individuelle tapsavsetninger VS gruppevisetapsavsetninger

Sammenligner vi tallene for individuelle – og gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån ligger bankenes gjennomsnitt i perioden forholdsvis likt. For individuelle tapsavsetninger ligger gjennomsnittet på 0,42%, mens for gruppevisetapsavsetninger er gjennomsnittet 0,37%.

6.3.5 Sammenligning av nøkkeltall for forretnings – og sparebankene

Sammenligner vi tallene for forretningsbankene med sparebankenes tall ser vi at forretningsbankene har høyere individuelle tapsavsetninger i prosent av brutto utlån og lavere gruppevisetapsavsetninger i prosent av brutto utlån enn sparebankene. Forskjellene mellom de to gruppene av bankene er større for de gruppevisetapsavsetningene, enn for de individuelle.

Det at forretningsbankene har større individuelle tapsavsetninger enn sparebankene kan ha en naturlig forklaring ved at forretningsbankene har store utlån til næringslivet, mens sparebankene baserer seg i mindre grad på slike utlån og i større grad på utlån til privatpersoner.

Problemet blir mest fremtredende når vi ser på gruppevisetapsavsetninger. Siden forretningsbankene i større grad kan sies å ha risikable utlån burde forretningsbankene muligens også hatt større gruppevisetapsavsetninger enn sparebankene, noe som ikke er tilfellet i utvalget vårt. Det kan ha flere mulige forklaringer: enten avsetter forretningsbankene *for lite* eller så avsetter sparebankene *for mye*. Man kan også ha en kombinasjon av disse to. Det er likevel mer sannsynlig at sparebankene avsetter for mye enn at forretningsbankene avsetter for lite. Det fordi forretningsbankene må følge IAS 39 og dermed kan de ikke avsette for lite, mens det er større muligheter for sparebankene å overdrive bruken av objektive indikasjoner. Uansett vil den eventuelle over – eller underestimeringen av gruppevisetapsavsetninger kunne være av betydning når bankene skal implementere IFRS 9.

Hvis tilfellet er at sparebankene i utvalget avsetter for mye i dag, og i for stor grad baserer seg på forventede tap, vil implementeringen av IFRS 9 ikke gi like store utslag i tapsavsetningen ettersom de allerede til en viss grad avsetter for mer enn det de skal etter IAS 39. Det vil føre til at implementeringen av IFRS 9 vil få en mindre effekt for sparebankene enn for forretningsbankene. Er det omvendt og forretningsbankene avsetter for lite, noe som er mindre sannsynlig, vil det også føre til at effekten blir størst for forretningsbankene. Gitt at antagelsen stemmer, om at gruppevisetapsavsetninger ikke er riktig i dag etter reglene i IAS 39, vil det føre til at implementeringen av IFRS 9 vil få størst effekt for forretningsbankene.

Selv om vi kan forvente størst effekt på forretningsbankene som gruppe, vil den individuelle påvirkningen av implementeringen av IFRS 9 avhenge av hvilke risikoer de er eksponert, spesielt i norsk økonomi.

6.3.6 Risikoer i norsk økonomi

Det vil være aspekter ved norsk økonomi som etter dagens regelverk ikke gir utslag i regnskapet, men som muligens ville gitt utslag i tapsavsetningene hvis forventede tap etter IFRS 9 ble anvendt i dag.

Oljekrisen

Siden sommeren 2014 har oljeprisen falt dramatisk og nådde et bunnivå i januar/februar 2016. Selv om prisen har stabilisert seg den siste tiden er det fortsatt usikkerhet knyttet til oljeprisen (Takla, 2016). I en artikkel i Dagens Næringsliv kommer det frem at bankene generelt vil avvente med tapsavsetningen så lenge som mulig i håp om at markedet bedrer seg (Trumpy, 2016). Dette synet støttes også av Finanstilsynet støtter. I 2016 påpekte Finanstilsynets direktør, Morten Baltzersen, at bankene er utsatt for risiko som følge av oljenedturen og at det er viktig at de tar tilstrekkelige avsetninger for utlån som er utsatt for vesentlig risiko. Det mener Baltzersen at bankene ikke har gjort så langt (Hvamstad, 2016). Det kan tyde på at for bransjer som er påvirket av oljekrisen ville dagens tapsavsetninger på utlån vært større om man benyttet IFRS 9.

Forbrukslån

Den siste tiden har forbrukslån vært et dagsaktuelt tema. Forbrukslån har gjerne en høy rente, kan innvilges rask og kan være på opptil flere hundre tusen (Vedeler, 2016). Per dags dato finnes det ikke et gjeldsregister i Norge, noe som gjør at bankene ofte må belage seg på informasjon fra siste selvangivelse. Selvangivelsen vil mangle informasjon om all gjeld som

er tatt opp i etterkant og bankene er i stor grad avhengig av at kundene selv oppgir riktig informasjon (Vedeler, 2016). Det er derfor en risiko for at bankene innvilger forbrukslån til kunder som ikke klarer å betjene lånene, noe som bankene er blitt kritisert for. Forbruksgjelden i Norge er nærmere 100 milliarder kroner (Vedeler, 2016), og overstiger utlånene norske banker har gitt til offshore og rigg bransjen med 10 milliarder kroner (Trumpy, 2016). Det er dermed relativt store beløp bankene har innvilget i forbrukslån.

I en artikkel i nettavisen E24 uttaler Jon Harald Nordbrekken, Bank2-gründer, at han «tror misligholdet i forbruksbankene vil øke til 20 prosent, kanskje til en fjerdedel», noe som også vil gjelde for de andre bankene som tilbyr forbrukslån (Vedeler, 2016). Forventningen støttes av Norgessjefen i det Stockholmsbaserte rådgivingselskapet Financial Compliance Group, Joar Langeland, som uttaler at deres gjennomgåelse av IFRS 9 har vist at bankenes tapsavsetninger for forbrukslån i snitt kan øke med 30-40% ved implementeringen av IFRS 9 (Trumpy, 2016). Bankene i vårt utvalg fokuserer gjerne mer på andre type finansielle produkter enn forbrukslån, men det er likevel et produkt mange banker tilbyr og et eksempel på en situasjon hvor tapsforventingen etter IFRS 9 kan få stor innvirkning.

Boligmarkedet

De siste årene har det vært mye snakk om en potensiell boligboble i Norge. Flere steder i Norge stiger boligprisene i vesentlig høyere grad enn lønnsvekst og annen prisvekst (Wig, et al., 2016). Det gjelder særlig i flere av de store norske byene, som for eksempel Oslo hvor boligprisen har steget med 22 % fra 2015 til 2016 (Wig, et al., 2016). Etersom prisstigningen er stor i boligmarkedet, anser flere aktører og investorer at det å investere i bolig gir god avkastning med lav risiko (Wig, et al., 2016). Kombinert med en lav boliglånsrente fører det til at investeringene øker, og prisene øker enda mer. Ekspertene er uenige om det er en boble eller en tilstand som vil jevne seg ut naturlig (Wig, et al., 2016). Det er dermed en risiko for at det er en boble i det norske boligmarkedet, noe som de norske forretnings – og sparebankene etter IFRS 9 må ta hensyn til i tapsavsetningene sine.

Finanstilsynets rapport

Finanstilsynets rapport for 2016 vurderer den generelle risikoen de norske bankene står ovenfor i norsk økonomi (Stokstad & Johansen, 2016). Rapporten gir en oversikt over tilsynets vurdering av norsk økonomi og finansielle stabilitet. Rapporten fremhever blant annet tilsynets bekymring for husholdningsskjelden og boligprisene (Stokstad & Johansen, 2016). Bekymringen knytter seg til konsekvensene av en renteøkning, som potensielt kan føre til at

boligprisene synker og konsumet minker, noe som igjen kan føre til reduserte bedriftsinvesteringer, økt arbeidsledighet og økende andel med misligholdte lån (Stokstad & Johansen, 2016). Bankenes utlån til oljesektoren trekkes også frem i rapporten. Tap til olje- og offshorenæringen har økt, noe som har redusert resultatet til flere banker og som potensielt kan redusere bankens resultat i årene fremover (Stokstad & Johansen, 2016). Rapporten gir en klar indikasjon på at det er en stor risiko knyttet til boligmarkedet og oljesektoren, som mest sannsynlig vil føre til økte tapsavsetninger etter IFRS 9.

Bankenes tilknytning til risikofylte forhold i økonomien

Det vil variere hvilke aspekter i norsk økonomi bankene i utvalget vårt er knyttet til og hvor stor risiko bankene har tatt. Blant annet skiller Santander Consumer Bank AS og Gjensidige Bank ASA seg ut i fra utvalget vårt av forretningsbanker fordi disse to i større grad driver med forbrukslån enn de andre i utvalget. I tillegg kan vi fremheve at blant annet DNB Bank ASA har store utlån til oljesektoren, og forventer store tap knyttet til disse.

6.3.7 Resultatutjevning

En av hensiktene med IAS 39 var å forhindre at bankene tapsavsatte for mye i gode perioder for så å skjule tap i nedgangs perioder, såkalt resultatutjevning. Tapsavsetningene etter IFRS 9 er i stor grad avhengig av bankens vurderinger av fremtidsrettet informasjon. Det kan derfor tenkes at banken utnytter muligheten til å foreta en subjektiv vurdering ved å styre tapsavsetningene i den retningen som gagnar banken, for eksempel ved å bygge opp en buffer i regnskapet.

Hvorfor kan man ønske å bygge opp en buffer?

Det er flere grunner til at man kan ønske å bygge opp en buffer i regnskapet. Et velkjent scenario er Big Bath (Kinserdal, 2014). Konseptet går ut på at nye ledere ofte er svært pessimistiske i vurderingene sine av for eksempel avsetninger i de første periodene. Deretter blir de mer optimistiske med årene, spesielt før de slutter i stillingen. Resultatene i de siste regnskapsårene vil dermed se bedre ut enn i de inngående periodene, og vil gi en illusjon av forbedret lønnsomhet (Kinserdal, 2014).

Hvilke andre risikoer kan man ha knyttet til tapsavsetningene etter IFRS 9?

En annen risiko med de nye tapsavsetningsreglene i IFRS 9 er at bankene kan være for optimistiske i begynnelsen av en nedgangsperiode, og dermed undervurdere sannsynlighetene for mislighold i perioden fremover. Det kan være bevisst eller ubevisst. Særlig mot slutten av regnskapsperioden, vil bankene ha incentiver for å være i overkant optimistiske og håpe på at forholdene skal forbedre seg.

Er det risiko for manipulasjon av regnskapet også etter IAS 39?

Selv om det kan se ut som at IFRS 9 i større grad enn IAS 39 åpner for at bankene kan manipulere regnskapet ved å bygge opp buffere eller tilbakeholde tapsavsetningene, kan bankenes regnskaper manipuleres også etter IAS 39. En risiko med IAS 39 er at bankene avsetter for mye for tap etter de gjeldende reglene, slik som vi kommenterte at sparebankene muligens gjør (se 6.3.5). Det kan også tenkes at bankene venter lengst mulig før de anser at det er nok objektive indikasjoner til å tapsavsette. Dette til tross for at man opprinnelig ønsket å forhindre nettopp resultatutjevning med reglene i IAS 39.

6.3.8 Avslutning

I dette delkapittelet så vi på noen nøkkeltall for et utvalg norske forretnings – og sparebanker. Det at individuelle tapsavsetninger er høyere for forretningsbankene, enn sparebankene, kan forklares ved at forretningsbankene har flere store utlån som kan vurderes individuelt. Det at de gruppevisetapsavsetningene er lavere for forretningsbankene er derimot uventet, fordi forretningsbankene generelt har utlån med større risiko enn sparebankene. En mulig forklaring er at sparebankene avsetter for mye etter IAS 39. Vi så deretter på ulike aspekter ved norsk økonomi som kan tenkes å bli spesielt påvirket av IFRS 9. Til slutt så vi på om IFRS 9 i større grad åpner for resultatutjevning enn IAS 39.

6.4 Implementeringen av IFRS 9

IFRS 9 er en stor og krevende standard, og siden den av mange regnes som den mest omfattende omlegging av regnskapsregler siden bankene implementerte IFRS, er det klart at bankene må legge mye innsats og ressurser i å møte kravene til standarden (EY, 2014).

Blant annet må bankene tilpasse systemene sine for å kunne utarbeide tapsavsetningene etter IFRS 9. Det kan tenkes at bankene allerede har systemer som beregner fremtidige tap og at

disse systemene kan tilpasses til kravene i IFRS 9 (European Banking Authority, 2016). Slike systemer knytter seg ikke nødvendigvis til regnskapet, og et eksempel på dette er IRB – metoden etter baselregelverket (Finanstilsynet, 2014). IRB – metoden er en metode for å beregne kredittrisiko og tar hensyn til forventede tap gjennom formelen (Finanstilsynet, 2014):

$$\begin{aligned} & (\text{Sannsynlighet for mislighold}(PD)) \times (\text{Prosentvis tap ved mislighold}(LGD)) \\ & \times (\text{Eksponering ved mislighold}(EAD)) = \end{aligned}$$

Selv om bankene allerede benytter seg av IRB – metoden i systemene sine må metoden likevel tilpasses kravene etter IFRS 9, fordi det er forskjeller i beregningen etter IRB – metoden og det som kreves etter IFRS 9 (Agarwal, 2015). En vesentlig forskjell er at sannsynligheten for mislighold (PD) under IRB – metoden har et tidsperspektiv på 12 måneder, mens det etter IFRS 9 vil variere om man benytter forventet tap de neste 12 månedene eller for hele levetiden (Agarwal, 2015). Bankene som benytter IRB – metoden er dermed nødt til å foreta justeringer for å tilpasse metoden til IFRS 9. Likevel er det nok en fordel for bankene at de allerede gjør lignende beregninger sammenlignet med banker som ikke benytter seg av IRB – metoden, fordi de vil allerede ha innhentet mye av den informasjonen de trenger og allerede har foretatt en del av vurderingene som er nødvendig for tapsberegningene etter IFRS 9.

Endringer av systemer er ikke billig, og de fleste bankene forventer store kostnader knyttet til implementeringen (Deloitte, 2016). Siden IFRS 9 betegnes som den største regnskapsmessige omleggingen siden innføringen av IFRS er det klart at å fullt ut implementer IFRS 9 vil ta tid. Det underbygges av at de fleste bankene i 2015 forventet å bruke tre år på implementeringen (Deloitte, 2016). For de norske bankene er det usikkert hvor lang tid implementeringen vil ta og hvor mye implementeringen vil koste. De fleste norske banker er som nevnt kun i oppstartsfasen av implementeringen, og vil neppe ha full oversikt før i 2017-2018.

6.5 Bankenes kapitaldekning

Det er ikke bare IASB sine standarder som stiller krav til de norske bankene. Blant annet stiller norske myndigheter krav til bankenes kapitaldekning. Kapitaldekningen kan tenkes å bli påvirket av implementeringen av IFRS 9, da økt tapsavsetning vil redusere bankenes egenkapital. Norske myndigheter benytter seg av retningslinjer utarbeidet av Baselkomiteen, som har som formål å føre tilsyn med bankvirksomheter (Regjeringen.no, 2006). Kravene som stilles til bankene kan deles opp i tre pilarer (Finanstilsynet, 2015).

Etter pilar 1 skal bankene ta hensyn til kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko, og innregne risikoen for forventede tap i disse, ved beregning av et beregningsgrunnlag for bankenes ansvarlige kapital (Finanstilsynet, 2014). *Ansvarlig kapital* defineres som kjernekapital og tilleggs kapital (Finanstilsynet, 2014). *Tilleggs kapital* består blant annet av ansvarlig lånekapital. *Kjernekapital* kan deles opp i to: ren kjernekapital og annen godkjent kjernekapital (Finanstilsynet, 2014). *Ren kjernekapital* er innskutt og opptjent egenkapital, mens *annen godkjent kjernekapital* er hybridkapital og fondsobligasjoner som er godkjent kjernekapital av Finanstilsynet (Finanstilsynet, 2014). På bakgrunn av beregningsgrunnlagene for kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko finner foretaket beregningsgrunnlaget for ansvarlig kapital, ren kjernekapital og kjernekapital. Det kreves at den ansvarlige kapitalen er på minst 8 % av dette beregningsgrunnlaget, mens det kreves at kjernekapitalen skal være minst 6 % og en ren kjernekapital prosent på minst 4,5 av beregningsgrunnlaget.

Pilar 2 skal dekke risikofaktorer som pilar 1 ikke tar hensyn til. Det betyr at bankene må vurdere det samlede kapitalbehovet ved en intern kapitalvurderingsprosess. I tillegg må det beregnede kapitalbehovet være fremtidsrettet og dekke risiko knyttet til usikkerheter, slik at man har tilstrekkelig kapital i nedgangstider (Finanstilsynet, 2015). Pilar 3 handler om offentliggjøring av finansiell informasjon knyttet til risiko i banken og i den ansvarlige kapitalen. Formålet med denne pilaren er dermed å «bidra til markedsdisiplin» (Finanstilsynet, 2014).

Hvilken påvirkning forventer bankene på kapitaldekningen?

I en artikkel av EY kommer det frem at man kun forventer at «kapitaldekningen ... vil bli påvirket i mindre grad» (2015). Grunnen til at man ikke forventer store endringer i bankenes kapitaldekning er at man ved beregning av ansvarlig kapital har fratrukk for forventet tap (EY, 2015). Synet støttes også av Deloitte, som påpeker at man vil ha større forventede tap etter IFRS 9, enn etter baselregelverket (Deloitte, 2015). Det fordi man etter standarden skal inkludere forventet tap over levetiden for visse utlån, mens man etter Basel ikke har et slikt krav (Deloitte, 2015). Deloitte påpeker også at effekten IFRS 9 har på bankenes kapital, og dermed kapitaldekning, vil motvirkes nettopp fordi man har fratrukk for forventede tap i beregningen av ansvarlig kapital (2015). Det er dermed ikke forventet at implementeringen av IFRS 9 vil påvirke bankenes oppnåelse av kapitalkravene i stor grad.

Vil implementeringen av IFRS 9 gi endringer i regulatoriske krav?

Det er forventet at implementeringen av IFRS 9 vil gi endringer i de regulatoriske kravene til bankenes kapitaldekning. Det at regulatoriske myndigheter ikke har gitt uttrykk for noen endringer eller tilpasninger er gjennomgående i flere land og områder. I undersøkelsen fra Deloitte (2016) svarte 99% av bankene at de regulatoriske myndighetene ikke har svart på hvordan de nye kravene til tapsavsetning skal implementeres i de regulatoriske kapitalkravene. Hvordan de norske myndighetene eller Basel-komiteen vil innarbeide IFRS 9 i kravene sine er dermed uvisst.

6.6 Avslutning

I dette kapitlet har vi sett at det er store enigheter om at bankene forventer økte tapsavsetninger ved implementeringen av IFRS 9, men hvor stor økningen vil bli vil variere avhengig av hvilke risikoer de ulike bankene har tatt og hvordan bankene har valgt å implementere standarden i systemene sine. I utvalget vårt av norske forretnings- og sparebanker så vi at forretningsbankene hadde høyere individuelle tapsavsetninger og lavere gruppevisetapsavsetninger enn sparebankene. En av grunnene til at sparebankene har høyere gruppevisetapsavsetninger enn forretningsbankene kan være at de avsetter for mer enn de skal etter IAS 39, og vil dermed ikke få like store økninger i tapsavsetningene ved implementeringen av IFRS 9 som forretningsbankene. IFRS 9 vil kreve store omlegginger i bankenes systemer ved implementeringen, men er ikke forventet å gi store endringer i bankenes kapitaldekning.

7. Avslutning

I dette kapittelet skal vi kort oppsummere oppgaven før vi påpeker mulige svakheter ved oppgaven. Avslutningsvis skal vi komme med forslag til andre oppgaver tilknyttet IFRS 9.

7.1 Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har vi prøvd å gi innsikt i hvilken *betydning de nye tapsavsetningsreglene i IFRS 9 har for de norske bankene* med et spesielt fokus på *utlån*. Etter dagens gjeldende standard for finansielle instrumenter kan bankenes utlån først tapsavsettes når man har objektive indikasjoner på en tapshendelse. Det har ført til at standarden er kritisert for at tapsavsetningene kommer «too little, too late». Derfor har den nye standarden IFRS 9 endret på tapsavsetningsreglene slik at bankene skal ta hensyn til forventede tap på utlånene i tapsavsetningen. I teorien møter dermed IFRS 9 kritikken mot IAS 39 ved at man skal kunne innregne forventede tap tidligere og med et større beløp enn etter IAS 39.

Anvendelse av IFRS 9 og reelle endringer

Under IFRS 9 må bankene i stor grad selv foreta vurderinger og valg i hvordan de skal beregne tapsavsetningene, noe som kan være utfordrende. En av de mest sentrale utfordringene ved anvendelse av IFRS 9 er at bankene skal avsette for forventet tap på alle utlån. For å møte kravene i IFRS 9 må bankene benytte *fremtidsrettet informasjon*, noe som kan være utfordrende fordi de blant annet må ta hensyn til usikker informasjon. Informasjonen bankene innhenter skal blant annet benyttes for å vurdere om utlånene har hatt en *vesentlig økning i kredittrisiko*, noe som kan gi snodige effekter på ellers like utlån, og for å beregne utlånenes tapsavsetninger. Både vurderingen av kredittrisiko og beregningen av utlånenes tapsavsetninger vil også være krevende for bankene.

Den største reelle endringen med den nye tapsmodellen er at man etter IFRS 9 skal tapsavsette for *forventede tap* for *alle* utlån. Ved å tapsavsette for forventede tap vil tapsavsetningene bli større og komme tidligere i en nedgangsperiode enn etter IAS 39. Det er likevel viktig å påpeke at selv om tapsavsetningene øker ved innføringen av IFRS 9 vil ikke de faktiske tapene øke, fordi det kun er en periodiseringsforskjell. En konsekvens av anvendelsen av IFRS 9 er at klippeeffekten i de nye tapsavsetningsreglene fører til at volatiliteten i regnskapet øker. Likevel vil anvendelsen by på enkelte utfordringer, som nevnt over, som gjør det usikkert hvor

bankene vil legge tapsavsetningene sine på linjen mellom konstaterte tap, tilsvarende IAS 39, og fullstendig utregning av forventet tap etter IFRS 9.

Regnskapsbrukerne

Implementeringen av IFRS 9 vil få betydning for brukerne av bankenes regnskaper. Siden tapsavsetningene etter IFRS 9 i stor grad baserer seg på subjektive vurderinger, mener vi at bankene får flere utfordringer for å kunne sikre brukerne god nok beslutningsinformasjon. En av de største utfordringene er at brukerne ikke nødvendigvis forstår godt nok hvordan bankene tapsavsetter for sine utlån etter IFRS 9 og dermed ikke har god nok informasjon til blant annet å sammenligne risikoen i ulike banker. I tillegg er det en risiko for at tapsavsetningene og de bakenforliggende vurderingene bankene gjør ikke nødvendigvis gjenspeiler virkeligheten.

Regnskapsmessige konsekvenser

Vi har sett at det er stor enighet om at bankene forventer økte tapsavsetninger ved implementeringen av IFRS 9, men hvor stor økningen vil bli vil variere avhengig av hvilke risikoer de ulike bankene har tatt. I utvalget vårt av norske forretnings – og sparebanker så vi at forretningsbankene hadde høyere individuelle tapsavsetninger og lavere gruppevisetapsavsetninger enn sparebankene. En av de mest sannsynlige grunnene til at sparebankene har høyere gruppevisetapsavsetninger kan være at de avsetter for mer enn de skal etter IAS 39, og vil dermed ikke få like store økninger i tapsavsetningene ved implementeringen av IFRS 9 som forretningsbankene. IFRS 9 vil kreve store omlegginger i bankenes systemer ved implementeringen, og er ikke forventet å gi store endringer i bankenes kapitaldekning.

Avslutning

Innføringen av IFRS 9 vil få betydning for bankene på flere områder. Bankene må ta flere avgjørelser for hvordan de skal beregne tapsavsetningene, hvordan de skal definere ulike begreper og hvilken informasjon de vil benytte seg av. Det forventes at bankenes tapsavsetninger for utlån vil øke. Hvor mye tapsavsetningene vil øke vil variere avhengig av blant annet hvilke typer utlån man har og hvilke bransjer utlånene knytter seg til. Det er også usikkert hvor god beslutningsinformasjon IFRS 9 vil gi brukerne av regnskapet, fordi standarden åpner opp for at bankene i stor grad kan benytte subjektive vurderinger som brukerne ikke nødvendigvis forstår.

7.2 Svakheter ved oppgaven

En svakhet med oppgaven er at vi, som studenter uten arbeidserfaring, mangler praktisk erfaring og vil dermed mangle relevant innsikt for å gi en detaljert beskrivelse av bankenes systemer og metoder for å beregne tapsavsetningen. Oppgaven vår får dermed et teoretisk preg om hvilke utfordringer bankene vil få ved anvendelse av IFRS 9 og hvilke regnskapsmessige konsekvenser standarden innebærer.

En annen svakhet med oppgaven er at vi i stor grad har benyttet oss av sekundærdata. En del av dataene vi har benyttet, for eksempel de internasjonale undersøkelsene fra Deloitte og EBA, omhandler ikke norske banker og er dermed ikke nødvendigvis representative for norske forhold. Vi har i oppgaven vår ikke benyttet oss av intervjuer eller spørreundersøkelser av norske banker eller revisorer. Vår vurdering var at de norske bankene ikke har oversikt over alle konsekvensene IFRS 9 vil ha, og at de heller ikke er villig til å komme ut med de opplysningene de har om temaet. Siden standarden er såpass ny og enda ikke implementert i de norske bankene, vil revisorene mangle praktisk erfaring med – og innsikt i standarden. En stor del av kildene våre er publikasjoner av de fire store revisjonsselskapene og det er derfor lite trolig at intervjuer eller spørreundersøkelser av norske revisorer ville gitt oss mer innsikt enn disse publikasjonene.

7.3 Forslag til andre oppgaver

Oppgaven vår har et teoretisk preg av hvilken betydning tapsavsetningsreglene etter IFRS 9 vil ha på de norske bankene. Vi valgte å skrive mer generelt om hvilken innvirkning standarden har, og en annen interessant oppgave kunne dermed vært å gå i dybden på en enkelt bank for å se på hvordan de gikk frem, eventuelt burde gå frem, for å implementere IFRS 9, og hvilke konsekvenser implementeringen fikk eller kommer til å få for tapsavsetningene. IFRS 9 har også flere områder som er blitt fornyet i forhold til IAS 39. Det ville dermed kunne skrives flere oppgaver på hvilke faktiske endringer man har i for eksempel reglene for innregning og måling eller sikring, og om dette representerer en forbedring.

Ettersom IFRS 9 påvirker regnskapsbrukerne er det naturlig at den nye standarden vil kunne få konsekvenser for hvordan en revisor foretar revisjonen av de finansielle eiendelene, og for hvilke krav myndighetene stiller til bankenes kapitaldekning. Det er også mulig at de norske regnskapsreglene vil endres som følge av den nye IFRS standarden, og mulige oppgaver kunne

vært å se på hvilke mulige endringer man får i de norske regnskapsreglene som følge av den nye standarden eller å se på forskjellen mellom norske regnskapsregler for finansielle instrumenter og IFRS reglene.

Referanser

Aamo, B. S., 2010. Utviklingen i regnskapsreglene i lys av finanskrisen. *Revisjon og regnskap*, 80(6), pp. 39-40.

Agarwal, N. K., 2015. *IFRS 9 Expected Loss Impairment Accounting Model versus Basel Framework*. [Internett] Tilgjengelig fra:

<http://www.tcs.com/SiteCollectionDocuments/White-Papers/Expected-Loss-0515-1.pdf>

[Funnet Desember 2016].

Dahlum, S., 2014. *kvantitativ analyse*. [Internett]

Tilgjengelig fra: https://snl.no/kvantitativ_analyse [Funnet November 2016].

Deloitte, 2015. *Ny tapsmodell i IFRS 9: Hva nå?*. [Internett]

Tilgjengelig fra: <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/ny-tapsmodell-i-ifrs-9.html> [Funnet November 2016].

Deloitte, 2015. *What the new Enhanced Disclosure Task Force report means for banks*.

[Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.iasplus.com/en-gb/publications/uk/other/edtf-banking> [Funnet November 2016].

Deloitte, 2016. *Global IFRS Banking Survey – Sixth edition: No time like the present*.

[Internett] Tilgjengelig fra:

<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/no/Documents/financial-services/ifrs-banking-survey.sixth-edition.pdf> [Funnet November 2016].

Deloitte, 2016. *Oversikt over endringer i IFRS pr. 21. juni 2016*:. [Internett]

Tilgjengelig fra:

<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/no/Documents/audit/Oversikt%20over%20endringer%20i%20IFRS%20pr%2021%20juni%202016.pdf> [Funnet November].

DNB, 2016. *DNB-KONSERNET ÅRSRAPPORT 2015*. [Internett]

Tilgjengelig fra: <https://www.dnb.no/portalfront/nedlast/no/om-oss/resultater/2015/konsern-aarsrapport-dnb-2015.pdf> [Funnet November 2016].

EDTF, 2015. *IMPACT OF EXPECTED CREDIT LOSS APPROACHES ON BANK RISK DISCLOSURES*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.fsb.org/wp-content/uploads/Impact-of-expected-credit-loss-approaches-on-bank-risk-disclosures.pdf> [Funnet November 2016].

European Banking Authority, 2016. *About us*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.eba.europa.eu/about-us> [Funnet November 2016].

European Banking Authority, 2016. *Report: On results from the EBA impact assessment of IFRS 9*, s.l.: European Banking Authority. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/1360107/EBA+Report+on+impact+assessment+of+IFRS9> [Funnet November 2016]

EY, 2014. *Impairment of financial instruments under IFRS 9*. [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Impairment_of_financial_instruments_under_IFRS_9/%24FILE/Apply-FI-Dec2014.pdf [Funnet November 2016].

EY, 2014. *Regnskapsnyheter desember 2014 - IFRS 9 financial instruments*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.ey.com/no/no/services/assurance/act-ey-regnskapsnyheter-desember-2014-ifrs-9-financial-instruments> [Funnet November 2016].

EY, 2015. *Fem ting du bør vite om (IFRS 9)*. [Internett] Tilgjengelig fra: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-fem-ting-om-IFRS/\\$FILE/EY-5-ting-om-IFRS.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-fem-ting-om-IFRS/$FILE/EY-5-ting-om-IFRS.pdf) [Funnet November 2016].

Fardal, A., 2008. IFRS under lupen - Finanskrisen gir ny næring til debatten om måling til virkelig verdi. *Magma*, 11(6), pp. 35-44.

Finans Norge, 2016. *Bankstatistikk*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.finansnorge.no/statistikk/bank/> [Funnet November 2016].

Finans Norge, 2016. *Om Finans Norge*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.finansnorge.no/om-finans-norge/> [Funnet November 2016].

Finanstilsynet, 2013. *Basel III / CRD IV*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.finanstilsynet.no/no/Verdipapiriromradet/Verdipapirforetak/Tema/Basel-III--CRD-IV/> [Funnet November 2016].

Finanstilsynet, 2014. *Ansvarlig kapital*. [Internett] Tilgjengelig fra:

<http://www.finanstilsynet.no/no/Bank-og-finans/Banker/Tema/Kapitaldekning/Om-endringer-i-aksjekapitalgrunnfondsbeviskapital-/>[Funnet November 2016].

Finanstilsynet, 2014. *Beregning av kapitalkrav (Pilar 1.)*. [Internett] Tilgjengelig fra:

<http://www.finanstilsynet.no/no/Bank-og-finans/Banker/Tema/Kapitaldekning/Pilar-1/>
[Funnet November 2016].

Finanstilsynet, 2014. *Offentliggjøring av finansiell informasjon (pilar 3)*. [Internett]

Tilgjengelig fra: <http://www.finanstilsynet.no/no/Bank-og-finans/Banker/Tema/Kapitaldekning/Offentliggjøring-av-finansiell-informasjon-Pilar-3/>
[Funnet November 2016].

Finanstilsynet, 2015. *Bankenes kapitalkrav*. [Internett] Tilgjengelig fra:

http://www.finanstilsynet.no/no/Artikkelarkiv/Aktuelt/2015/4_kvartal/Bankenes-kapitalkrav/
[Funnet November 2016].

Finanstilsynet, 2015. *Vurdering av samlet kapitalbehov og tilsynsmessig oppfølging (pilar*

2). [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.finanstilsynet.no/no/Bank-og-finans/Banker/Tema/Kapitaldekning/Vurdering-av-risiko-og-kapitalkrav-/> [Funnet November 2016].

Finanstilsynet, 2016. *Søk i konsesjonsregistert* (. [Internett] Tilgjengelig fra:

<http://www.finanstilsynet.no/no/Venstremeny/Konsesjonsregister/?q=&type=139>
[Funnet November 2016].

FSB, 2012. *FSB announces the formation of the Enhanced Disclosure Task Force*.

[Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.fsb.org/2012/05/formation-of-the-enhanced-disclosure-task-force/> [Funnet November 2016].

FSB, 2016. *What we do*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.fsb.org/what-we-do/>

[Funnet November 2016].

Global Public Policy Committee , 2016. *The implementation of IFRS 9 impairment:*

Considerations for those charged with governance of. [Internett] Tilgjengelig fra:

http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Implementation_of_IFRS_9_impairment_requi

[rements by systemically important banks/\\$File/BCM-FIImpair-GPPC-June2016%20int.pdf](#) [Funnet November 2016].

Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R., 2010. *Metode og Dataanalyse - Beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP*. 2 red. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Grønmo, S., 2004. *Samfunnsvitenskaplige metoder*. 1 red. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Hvamstad, E., 2016. *Finanstilsynet er bekymret for bankene*. [Internett]

Tilgjengelig fra: <http://www.hegnar.no/Nyheter/Boers-finans/2016/06/Finanstilsynet-er-bekymret-for-bankene> [Funnet November 2016].

IAS Plus, 2016. *Australia*. [Internett] Tilgjengelig fra:

<http://www.iasplus.com/en/jurisdictions/oceania/australia> [Funnet November 2016].

IASB, 2010. *Conceptual Framework for Financial Reporting 2010*. [Internett] Tilgjengelig

fra: <http://www.ifrs.org/News/Press-Releases/Documents/ConceptualFW2010vb.pdf> [Funnet Oktober 2016].

IASB, 2013. *A Review of the Conceptual Framework for Financial Reporting*. [Internett]

Tilgjengelig fra: <http://www.ifrs.org/current-projects/iasb-projects/conceptual-framework/discussion-paper-july-2013/documents/discussion-paper-conceptual-framework-july-2013.pdf> [Funnet Oktober 2016].

IASB, 2013. *Snapshot: Financial Instruments: Expected Credit Losses*. [Internett]

Tilgjengelig fra: <http://www.ifrs.org/current-projects/iasb-projects/financial-instruments-a-replacement-of-ias-39-financial-instruments-recognition/impairment/exposure-draft-march-2013/documents/ed-impairment-snapshot-march-2013.pdf> [Funnet Desember 2016].

IASB, 2016. *Conceptual framework*. [Internett] Tilgjengelig fra:

<http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Conceptual-Framework/Pages/Conceptual-Framework-Summary.aspx> [Funnet Oktober 2016].

IASB, 2016. *Who we are and what we do*. [Internett] Tilgjengelig fra:

<http://www.ifrs.org/About-us/Documents/Who-We-Are-English-2016.pdf> [Funnet Oktober 2016].

Kinserdal, F., 2014. Hvordan manipulere med regnskapet. *Magma*, 17 (01) Januar, 18 – 25.

Kinserdal, F., 2015. Når virkelig verdi er så vanskelig å beregne, er det da overhode relevant i regnskapet? *Magma*, 18 (01), Januar [Internett] Tilgjengelig fra:

<https://www.magma.no/nar-virkelig-verdi-er-sa-vanskelig-a-beregne-er-det-da-overhodet-relevant-i-regnskapet> [Funnet Desember 2016].

KPMG, 2014. *First impressions: IFRS 9 Financial Instruments*, s.l.: KPMG.

KPMG, 2016. *IFRS 9: Finansielle instrumenter [upublisert - internt dokument]*. s.l.:KPMG.

Kvifte, S. J. A., 2008. *Konseptuelle rammeverk for regnskap*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostas & Bjørke AS.

Madsen, R., 2014. Finansielle instrumenter - innregning og måling. I: S. S. Kvifte, red. *IFRS i Norge: Bransje- og temaartikler*. Oslo: EY: Ernst & Young AS, pp. 631-675.

Madsen, R., 2014. Finansielle instrumenter - innregning og måling. I: *IFRS i Norge: Bransje- og temaartikler*. Oslo: Ernst & Young AS, pp. 631-675.

Madsen, R., 2014. IFRS 9 Finansielle instrumenter. I: S. S. Kvifte, red. *IFRS i Norge: Bransje- og temaartikler*. Oslo: EY: Ernst & Young AS, pp. 725-732.

Madsen, R., 2015. Ny IFRS for finansielle instrumenter. *Magma*, 18(1), pp. 40-46.

Meinich, P. & Munthe, P., 2015. *Bank*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://snl.no/bank> [Funnet November 2016].

Meinich, P., 2016. *Sparebank*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://snl.no/sparebank> [Funnet November 2016].

Myrbakken, E., Haakenes, S. & Den norske Revisorforrening, 2015. *IFRS på norsk: Forskrift om internasjonale regnskapsstandarder*. 6 red. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

National Australia Bank, 2015. *AASB 9 Accounting Standard – Analyst and Investor Presentation*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.nab.com.au/content/dam/nabrwd/About->

[Us/shareholder%20centre/documents/aasb-9-analyst-and-investor-presentation-march-2015.pdf](#) [Funnet November 2016].

National Australia Bank, 2015. *Full Year Results 2015*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.nab.com.au/content/dam/nabrdw/About-Us/shareholder%20centre/documents/2015%20full%20year%20results.pdf> [Funnet November 2016].

Nordea Bank Norge ASA, 2015. *Årsrapport 2014*, s.l.: Nordea Bank Norge ASA.

Nordea Bank Norge ASA, 2016. *Annual Report 2015*. [Internett] Tilgjengelig fra: http://www.nordea.com/Images/35-101614/2015-12-31_Annual-Report-2015-Nordea-Bank-Norge_EN.pdf [Funnet November 2016].

Pettersen, L. I., 2009. Finansielle instrumenter - nye regler på vei. *Revisjon og regnskap*, 79(6), pp. 29-36.

Picker, R. et al., 2016. *Applying IFRS Standards*. 4 red. London: John Wiley & Sons Australia Ltd.

PWC, 2015. *IFRS- nyheter juni 2015*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.pwc.no/no/nyheter/regnskap/ifrs-news-juni-2015-norsk.pdf> [Funnet Oktober 2016].

Regjeringen.no, 2006. *Ot.prp. nr. 66 (2005-2006)*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-66-2005-2006-/id132930/sec3> [Funnet November 2016].

Santander Consumer Bank AS, 2016. *Annual Report 2015 for Santander Consumer Bank AS*, s.l.: Santander Consumer Bank AS.

Sargeant, N., 2016. *What is the difference between principles-based accounting and rules-based accounting?*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.investopedia.com/ask/answers/06/rulesandprinciplesbasedaccounting.asp> [Funnet Oktober 2016].

Sparebanken Vest, 2016. *Års- og delårsrapporter*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.spv.no/om-oss/investor-relations/rapporter> [Funnet November 2016].

Stokstad, P. E. & Johansen, E., 2016. *Finanstilsynets tilstandsrapport for 2016*. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2016/11/finanstilsynets-tilstandsrapport-for-2016/> [Funnet Desember 2016].

Takla, E., 2016. Store tap, men bunnsolid resultat fra DNB. *Dagens Næringsliv* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.dn.no/nyheter/finans/2016/10/27/0732/DNB/store-tap-men-bunnsolid-resultat-fra-dnb> [Funnet November 2016].

Trumpy, J., 2016. Frykter forbrukslån gir tapsbølge. *Dagens Næringsliv* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.dn.no/nyheter/2016/11/28/2044/Finans/ser-tapsbombe-i-forbrukslan> [Funnet Desember 2016].

Trumpy, J., 2016. Ser tapsbombe i forbrukslån. *Dagens Næringsliv* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.dn.no/nyheter/2016/11/28/2044/Finans/ser-tapsbombe-i-forbrukslan> [Funnet November 2016].

Trumpy, J., 2016. Slipper unna med halvt offshoretap. *Dagens Næringsliv* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.dn.no/nyheter/2016/11/16/2056/Finans/slipper-unna-med-halvt-offshoretap> [Funnet Desember 2016].

Vedeler, M., 2016. Spår banksmell i Norge innen to år. *E24* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://e24.no/boers-og-finans/bank/spaar-banksmell-i-norge-innen-to-aar/23847675> [Funnet November 2016].

Wig, K., Nysveen, E. A. & Vedeler, M., 2016. Årsveksten på Oslo-boliger bikker 22 prosent: - Ekstremt. *E24* [Internett] Tilgjengelig fra: <http://e24.no/privat/boligmarkedet/boligprisene-steg-0-8-prosent-i-november/23864234> [Funnet Desember 2016].

Regnskapsstandarder:

IAS 39: Finansielle instrumenter – innregning og måling (2003)

IFRS 7: Finansielle instrumenter – opplysninger (2005)

IFRS 9: Finansielle instrumenter (2014)

Lover:

Finansforetaksloven. *Lov 10 april 2015 nr. 17 om finansforetak og finanskonsern*

Regnskapsloven. *Lov 17 juli 1998 nr. 56 om årsregnskap mv.*

Vedlegg

Vedlegg 1.

Tallene er hentet fra nettsiden til Finans Norge (Finans Norge, 2016). Tallene for 2014 og 2015 for Nordea Bank Norge ASA er regnet ut basert på årsregnskapene for 2014 og 2015 (Nordea Bank Norge ASA, 2016) (Nordea Bank Norge ASA, 2015).

	Individuelle nedskrivninger i % av brutto utlån					Gruppevisenedskrivninger i % av brutto utlån				
	2012	2013	2014	2015	Gjennomsnitt	2012	2013	2014	2015	Gjennomsnitt
DNB Bank ASA	0,88%	0,95%	0,80%	0,71%	0,84%	0,26%	0,23%	0,20%	0,24%	0,23%
Nordea Bank Norge ASA	0,44%	0,47%	0,59%	0,49%	0,50%	0,11%	0,19%	0,15%	0,19%	0,16%
Santander Consumer Bank AS	0,15%	0,09%	0,70%	1,44%	0,60%	1,29%	1,28%	1,00%	0,78%	1,09%
Bank 1 Oslo AS	0,77%	0,55%	0,20%	0,25%	0,44%	0,36%	0,34%	0,30%	0,01%	0,25%
BNbank ASA	0,20%	0,20%	0,30%	0,41%	0,28%	0,19%	0,21%	0,30%	0,18%	0,22%
Gjensidige Bank ASA	0,03%	0,02%	0,00%	0,03%	0,02%	2,21%	2,23%	2,00%	1,61%	2,01%
Storebrand Bank ASA	0,63%	0,42%	0,20%	0,37%	0,40%	0,21%	0,16%	0,10%	0,19%	0,17%
Landkredit Bank AS	0,36%	0,27%	0,30%	0,29%	0,31%	0,01%	0,01%	0,00%	0,01%	0,01%
Pareto Bank ASA	0,35%	0,01%	0,00%	0,22%	0,15%	0,09%	0,26%	0,40%	0,51%	0,31%
Voss Veksel - og Landtrandsbank ASA	0,97%	0,92%	0,90%	0,94%	0,93%	0,62%	0,59%	0,60%	0,60%	0,60%
Gjennomsnitt	0,48%	0,39%	0,40%	0,52%	0,45%	0,54%	0,55%	0,51%	0,43%	0,51%
Gjennomsnitt uten Gjensidige Bank ASA & Santander Consumer Bank AS	0,58%	0,47%	0,41%	0,46%	0,48%	0,23%	0,25%	0,26%	0,24%	0,24%
Sparebanker	2012	2013	2014	2015	Gjennomsnitt	2012	2013	2014	2015	Gjennomsnitt
Sparebank 1 SR Bank ASA	0,42%	0,36%	0,20%	0,21%	0,30%	0,28%	0,22%	0,20%	0,33%	0,26%
SpareBank 1 SMN	0,18%	0,19%	0,20%	0,19%	0,19%	0,38%	0,36%	0,30%	0,40%	0,36%
Sparebanken Vest	0,40%	0,60%	0,70%	0,75%	0,61%	0,57%	0,65%	0,50%	0,58%	0,57%
SpareBank 1 Nord-Norge	0,56%	0,41%	0,50%	0,55%	0,50%	0,36%	0,35%	0,40%	0,39%	0,38%
Sparebanken Sør*	0,67%	0,97%	0,90%	0,82%	0,84%	0,44%	0,34%	0,30%	0,32%	0,35%
Sparebanken Hedmark	0,42%	0,40%	0,30%	0,31%	0,36%	0,31%	0,28%	0,30%	0,27%	0,29%
Sparebanken Møre	0,51%	0,52%	0,40%	0,23%	0,41%	0,43%	0,44%	0,50%	0,74%	0,53%
Sparebanken Sogn og Fjordane	0,73%	0,48%	0,30%	0,67%	0,55%	0,31%	0,28%	0,30%	0,32%	0,30%
Sparebanken Øst	0,38%	0,22%	0,20%	0,11%	0,23%	0,30%	0,24%	0,20%	0,23%	0,24%
Helgeand Sparebank	0,14%	0,25%	0,20%	0,10%	0,17%	0,45%	0,42%	0,40%	0,41%	0,42%
Gjennomsnitt	0,44%	0,44%	0,39%	0,39%	0,42%	0,38%	0,36%	0,34%	0,40%	0,37%